

AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASININ

QIRMIZI KİTABI

*Nadir və nəsli kəsilməkdə olan
fauna növləri*

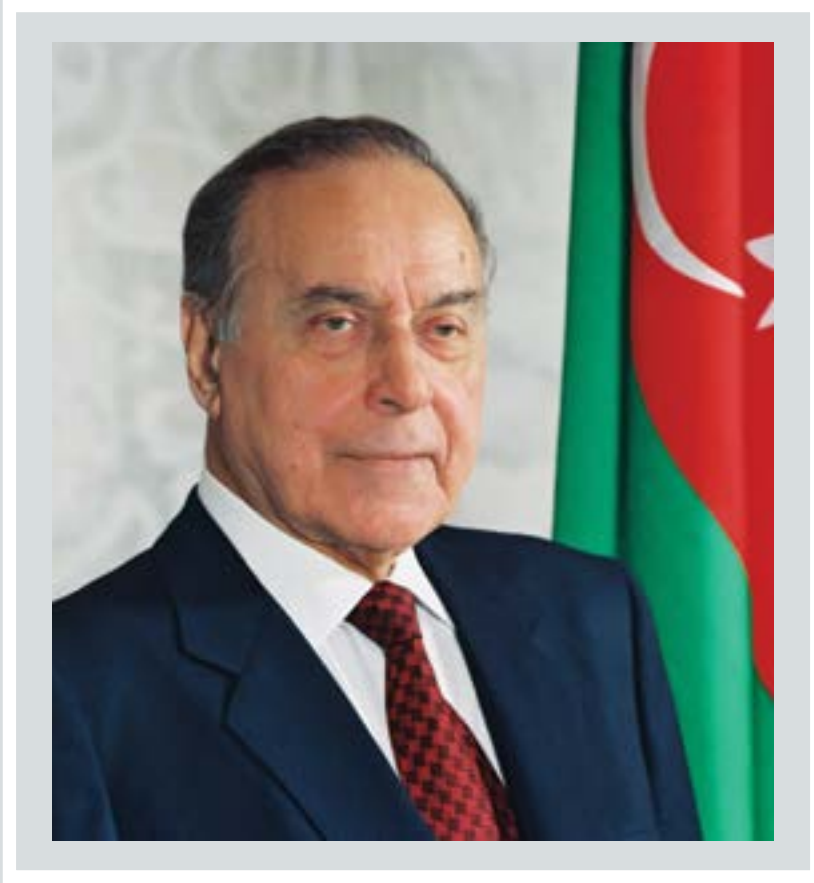
üçüncü nəşr

RED BOOK OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

Rare and endangered species of fauna

*Azərbaycan xalqının Ümummilli liderinin
yubileyinə həsr olunur.*

HEYDƏR ƏLİYEV
100

Heydər Əliyev
Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri

Heydar Aliyev
National Leader of the Azerbaijani people

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Ilham Aliyev
President of the Republic of Azerbaijan

AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASININ

QIRMIZI KİTABI

*Nadir və nəsli kəsilməkdə olan
fauna növləri*

üçüncü nəşr

RED BOOK OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN
Rare and endangered species of fauna

Bakı – 2023– Bakı

NADİR VƏ NƏSLİ KƏSİLMƏKDƏ OLAN FAUNA NÖVLƏRİ

ÜÇÜNCÜ NƏŞR

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ “QIRMIZI KİTAB”ININ REDAKSİYA HEYƏTİ

Redaksiya heyətinin həmsədrləri:

Babayev Muxtar, Həbibbəyli İsa

Redaksiya heyətinin sədr müavini (məsul şəxs):

Hüseynova İradə

Flora üzrə məsul redaktor:

İbadullayeva Səyyarə

Fauna üzrə məsul redaktor:

Eyvazov Ələddin

Redaksiya heyətinin üzvləri:

Kərimov Vüqar (məsul şəxs), Talıbov Tariyel, Əli-zadə Validə, Qurbanov Elşad, Novruzov Vaqif, Rüstəmov Maqsud, Məmmədov Tofiq, Muradov Pənah, Ələkbərov İlham, Məhərrəmov Saleh, Əsgərov Aydın, Qənbərov Mirsalam, Əliyev Firuddin, Əlizadə Hikmət, Babayeva Arzu, Fərzəliyev Vahid, Axundov Mehman, Əhmədov Elşad, İsgəndər Elman, Mehdiyeva Naibə, Sneqovaya Natalya, Ağayeva Dilzərə, Sultanov Elçin, Əsgərov Elşad

Tərtibçilər:

Abbasov Abdin, Axundov Mehman, Bağırova Nigar, Bayramov Akif, Bünyatova Səbinə, Cəfərova Sveta, Eybatov Tariyel, Əliyev Adil, Əliyev Saleh, Əliyeva Sara, Əsgərov Elşad, Fətullayev Pərviz, Hacıyev Rauf, Hacıyeva Səkinə, Haxiyev Aqil, Həsənov Nicat, Hübətova Sevinc, Hüseynov Mahir, Hüseynova Ellada, Hüseynzadə Güler, İbrahimov Şaiq, İsgəndərov Təvəkkül, İsmayılov Qaçay, Kərimli İlahə, Kərimov Tahir, Kərimova İlhamə, Qasımova Gülbəniz, Quliyev Qiyas, Məhərrəmov Mahir, Məmmədov Arzu, Məmmədov Anar, Məmmədov Çingiz, Məmmədov Elçin, Məmmədov İsmayıl, Məmmədrzayeva Esmira, Muxtarov Hafiz, Muradov Azərçin, Musayev Aftandil, Mustafayev Namiq, Nadirli Leyla, Nəcəfov Canbaxış, Nuriyeva İradə, Saruxanova Sevinc, Seyidova Zeynəb, Sneqovaya Natalya, Sultanov Elçin, Süleymanov Süleyman, Tağıyev Əbülfəz, Talıbov Tariyel, Tapdıqova Könül

Korrektorlar:

Məmmədov Afiq, Mustafayeva Sayat (*Azərbaycan dili*), Ağayeva Aytən (*İngilis dili*)

Azərbaycan Respublikasının “Qırmızı Kitab”ının hazırlanmasında əməyi keçən bütün mütəxəssislərə minnətdarlığımızı bildiririk.

RARE AND ENDANGERED ANIMAL SPECIES

THIRD EDITION

EDITORIAL BOARD OF THE RED BOOK OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

Co-chairmen of editorial board:

Babayev Mukhtar, Habibbeyli Isa

Deputy chairman of the editorial board (executive editor):

Huseynova Irada

Managing editor on flora:

Ibadullayeva Sayyara

Managing editor on fauna:

Eyvazov Aladdin

Editorial board members:

Karimov Vugar (responsible person), Talibov Tariyel, Ali-zadeh Valida, Gurbanov Elshad, Novruzov Vagif, Rustamov Magsud, Mammadov Tofiq, Muradov Panah, Alakbarov Ilham, Maharramov Saleh, Asgarov Aydin, Ganbarov Mirsalam, Aliyev Firuddin, Alizade Hikmet, Babayeva Arzu, Farzaliyev Vahid, Akhundov Mehman, Ahmadov Elshad, Isgandar Elman, Mehdiyeva Naiba, Snegovaya Natalya, Aghayeva Dilzara, Sultanov Elchin, Asgarov Elshad

Compilers:

Abbasov Abdin, Akhundov Mehman, Aliyev Adil, Aliyev Saleh, Aliyeva Sara, Askerov Elshad, Bagirova Nigar, Bayramov Akif, Bunyatova Sabina, Eybatov Tariyel, Fatullayev Parviz, Gasimova Gulbaniz, Guliyev Giyas, Hajiyev Rauf, Hajiyeva Sakina, Hakhiyev Agil, Hasanov Nijat, Humbatova Sevinj, Huseynov Mahir, Huseynova Ellada, Huseynzade Gular, Ibrahimov Shaig, Nuriyeva Irada, Iskandarov Tavakkul, Ismayilov Gachay, Jafarova Sveta, Karimli Ilaha, Karimov Tahir, Kerimova Ilhama, Maharramov Mahir, Mammadov Arzu, Mammadov Anar, Mammadov Chingiz, Mammadov Elchin, Mammadov Ismayil, Mammadzayeva Esmira, Mukhtarov Hafiz, Muradov Azerchin, Musayev Aftandil, Mustafayev Namig, Nadirli Leyla, Najafov Janbakhish, Sarukhanova Sevinj, Snegovaya Natalya, Suleymanov Suleyman, Sultanov Elchin, Taghiyev Abulfaz, Talibov Tariyel, Tapdigova Konul, Seyidova Zeynab

Proofreaders:

Mammadov Afig, Mustafayeva Sayat (*Azerbaijani language*), Aghayeva Aytan (*English language*)

We express our gratitude to all specialists who contributed to the preparation of the “Red Book” of the Republic of Azerbaijan.

ÖN SÖZ

TƏBİƏTİN QORUNMASININ QIRMIZI SƏRHƏDLƏRİ

Uzun dövr ərzində insanların təbiətə qarşı qeyri-humanist münasibəti planetimizdə ekoloji tarazlığın pozulmasına səbəb olmuşdur. Xüsusilə son yüz ildə insanların təbiətə birbaşa və dolayısı ilə təsiri, su və torpaq ehtiyatlarından qeyri-rasional istifadə nəticəsində ekosistemlərin deqradasiyaya uğraması təhlükəli xarakter almışdır. Nəticədə bir çox fauna və flora növləri məhv olmuş, yaxud sayları kəskin surətdə azalmışdır. Beləliklə, yer kürəsində real təhlükədə olan növlərin sayı son 30 il müddətində 2 dəfədən çox artmışdır.

Azərbaycan da qlobal səviyyədə gedən proseslərin təsirindən kənar qalmamış, təbiəti mühafizə sahəsində ardıcıl tədbirlərin həyata keçirilməsi ekoloji mühitin yaxşılaşdırılmasına özünün müsbət təsirini göstərsə də, təəssüf ki, bitki və heyvan növlərinin nəslinin kəsilməsinin qarşısını tam səviyyədə almaq mümkün olmamışdır.

Yalnız son onilliklərdə bəşəriyyət aydın şəkildə dərk etməyə başlamışdır ki, bioloji müxtəlifliyə istismarçı münasibət, ətraf mühitə laqeyd yanaşma və digər amillərin təsirinin güclənməsi nəticəsində növlərin itirilməsi, bir çox qiymətli bitki, göbələk və heyvanların aşınmaya məruz qalması ilə yer kürəsində həyatın əsasını şərtləndirən normal yaşayış mühiti təhlükə altına düşür. Aydın ki, təbii komponentlərin əhəmiyyəti və dəyəri onların funksiyalarının müxtəlifliyində ifadə olunur və biomüxtəlifliyin seyrəkləşməsi təbii ekosistemlərin dinamik özünübərpə qabiliyyətini azaldır. Bütün bunlar isə insan həyatına və onun ekoloji təhlükəsizliyi üçün ciddi təhdidlər yaradır.

Məlum olduğu kimi, bitki, göbələk, heyvan və mikroorqanizm növləri yer üzərində həyatın əsasını təşkil edən maddələrin biogen dövrünü təmin edərək, qlobal və yerli ekosistemlərin davamlı fəaliyyətini təmin edir. Biomüxtəliflik faktoru insanın ehtiyaclarını bilavasitə ödəməyə belə, canlı həyatın və müasir sivilizasiyanın davamlı inkişafı üçün unikal dəyərə malikdir. Bu səbəblərə görə biomüxtəlifliyin, xüsusən, nadir heyvan və bitki növlərinin qorunması vacib həyati əhəmiyyət kəsb edir.

Təbii ehtiyatların deqradasiyasına, ətraf mühitin çirklənməsinə və biomüxtəlifliyin azalmasına bəşəriyyətin reaksiyası kimi 1970-ci ildən başlayaraq, BMT-nin "Dayanıqlı İnkişaf Konsepsiyası" (Rio-de-Janeyro Bəyannaməsi, 1992) formalaşmış, Biomüxtəlik haqqında Konvensiya və daha sonra isə Azərbaycanın da qoşulduğu digər beynəlxalq hüquqi sənədlər və konvensiyalar qəbul edilmiş, onların icrası üçün mümkün olan bütün tədbirlər həyata keçirilmişdir. Bu sənədlərdə təbii ehtiyatlardan səmərəsiz istifadəni məhdudlaşdırmadan dayanıqlı inkişafın mümkün olmadığı, növlərin təkə insanlar üçün deyil, canlı həyatın davam etdirilməsi üçün vacib olduğu aşkar şəkildə bəyan edilmişdir. Həmçinin, növlərin müxtəlifliyinin və yaşayış mühitlərinin qorunması, bunun üçün zəruri mexanizmlərin yaradılması və inkişafı məsələləri də ön plana çəkilmişdir.

Beynəlxalq, regional və milli səviyyələrdə təhlükə altında olan növlərin xilas edilməsi istiqamətində dövlətlərin tətbiq etdikləri mexanizmlərdən biri dünya miqyasında ayrı-ayrı ölkələr və regionlar üzrə işlənən və mütəmadi olaraq yeniləşdirilərək çap edilən "Qırmızı kitab"lardır.

Məlumdur ki, nadir və məhv olmaq təhlükəsində olan növlərin qırmızı və çəhrayı siyahılarının yaradılması, qiymətləndirmənin kateqoriya və kriteriyalarının müəyyən edilməsi, yüksək risk altında olan növlərin təsnif edilməsi üçün Beynəlxalq Təbiəti Mühafizə İttifaqı (IUCN) tərəfindən işlək bir sistem yaradılmışdır. Beynəlxalq miqyasda qeyd edilən siyahıların hazırlanması, həmçinin kateqoriya və kriteriyalarının dəqiqləşdirilməsi və yenilənməsi üçün Qırmızı sorğu kitablarından

istifadə edilir. “Qırmızı kitab”lar nadir və nəslə kəsilməkdə olan heyvan və bitki növləri, habelə onların mühafizəsi və bərpası üçün zəruri tədbirlər haqqında illüstrasiyalı məlumat toplusunu özündə əks etdirən rəsmi dövlət sənədləri kimi qəbul olunur. Əslində bu kitablar, eləcə də qırmızı siyahılar elmi ictimaiyyət, xüsusilə botanik və zooloq alimlər, ixtisaslaşmış tədqiqat qurumları tərəfindən dövlət sifarişləri ilə çalınan “həyəcan təbili”dir. “Qırmızı kitab” canlı təbiəti qorumağın xəbərdarlıq vasitəsi kimi də mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Nadir və nəslə kəsilməkdə olan bitki, heyvan və göbələk növlərinin inventarlaşdırılması, sayları və areallarının uçotu, onların qiymətləndirilməsi əsasında hərtərəfli məlumatların verilməsi, növlərin mövcud və təklif olunan mühafizə və bərpa üsullarının göstərilməsi “Qırmızı kitab”ların əsas istiqamətləridir. Bu istiqamətlər həm qlobal miqyasda, həm də ayrı-ayrı regionlar üzrə müəyyən olunur.

Qafqaz regionu və bütünlükdə Avropa üzrə ən zəngin biomüxtəliflik mərkəzlərindən biri sayılan Azərbaycan Respublikasında nadir və nəslə kəsilmək təhlükəsində olan növlərin və onların yaşayış mühitlərinin mühafizəsi üçün təklif edilən və görülən tədbirlər hər zaman dövlətin dəstəyi, diqqət və qayğısı ilə əhatə edilmişdir. Bu tədbirlərdən ən mühümü ölkə ərazisində nadir və nəslə kəsilmək təhlükəsi altında olan vəhşi heyvan, yabanı bitki və göbələk növlərinin funksional vəziyyəti haqqında rəsmi dövlət sənədi kimi “Azərbaycan Respublikasının Qırmızı kitabı”nın hazırlanması və nəşri hesab edilə bilər.

“Qırmızı kitab”ın ilk nəşri hələ Sovetlər dönəmində – 1989-cu ildə həyata keçirilmişdir. “Azərbaycan Respublikasının Qırmızı kitabı” “Heyvanlar aləmi haqqında” və “Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında” qanunlara əsasən tərtib edilir. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 15 iyul 2000-ci il tarixli Qərarı ilə qəbul edilmiş Əsasnaməyə uyğun olaraq, “Qırmızı kitab”ın nəşrləri Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi tərəfindən Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası ilə əlaqəli surətdə təşkil edilir və 10 ildən gec olmayaraq yenidən işlənilməli, nəşr edilməli və ictimaiyyətə çatdırılmalıdır.

“Qırmızı kitab”ın II nəşri 2013-cü ildə hazırlanmış və 2 cildə (1-ci cild flora, 2-ci cild fauna üzrə) çap edilərək ictimaiyyətə çatdırılmışdır. “Qırmızı kitab”ın I nəşrinə nadir, nəslə kəsilmək və təhlükə altında olmaqla, qorunmasına ehtiyac yaranan 108 heyvan və 140 bitki, II nəşrinə isə 223 heyvan və 300 bitki növü daxil edilmişdir.

2019-cu ildə “Qırmızı kitab”ın yeni – III nəşrinin hazırlanması üçün Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası tərəfindən elmi heyət, işçi qrupları və fəaliyyət proqramı müəyyən edilmişdir.

Bu istiqamətdə “Qırmızı kitab”ın I və II nəşrlərinə daxil edilmiş, lakin sayında və arealında əhəmiyyətli artım qeydə alınan növlərin, eləcə də adları siyahıda olduğu halda, ölkənin flora və faunasında uzun dövr ərzində təsadüf edilməyən növlərin qanuni prosedurlarla siyahıdan çıxarılması, eyni zamanda, saylarında və yayılmasında ciddi azalmalar qeydə alınan növlərin əlavə edilməsi ilə əlaqədar elmi-tədqiqat işləri aparılmışdır. Nəticədə AMEA Biologiya və Tibb Elmləri Bölməsinin təşkilatçılığı, Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin elmi tədqiqat müəssisələrinin, xüsusən Botanika və Zoologiya institutlarının aparıcı rolu, həmçinin ölkədə bu sahədə fəaliyyət göstərən əksər elm və təhsil müəssisələrində, qeyri-hökumət təşkilatlarında çalışan alim və mütəxəssislərin elmi axtarışları və gərgin zəhməti sayəsində “Azərbaycan Respublikasının Qırmızı kitabı”nın III nəşri hazırlanmışdır.

Son 4 il ərzində nadir v  nəsli k sil m kd  olan növlərin tədqiqi üzrə mütəxəssislər t r f nd n intensiv monitorinq lər həyata ke irilm ş, onların beynəlxalq təcrübəyə uyğun olaraq müasir qorunma meyarları m  yy nl şdirilm şdir. Bu nəşrdə əvvəlki 2 n şrd n fərqli olaraq, növlərin beynəlxalq kateqoriyaya uyğun qiymətləndirilməsi IUCN-in yeni təlimatı əsasında aparılmıřdır.

Məlumdur ki, Ermənistan t r f nd n 30 il müddətində iřğal altında saxlanılmıř və ekoloji terrora məruz qalmıř ərazilərimizdə “Azərbaycan Respublikasının Qırmızı kitabı” nın II nəşri ilə bağlı elmi-tədqiqat iři aparmaq, monitorinq lər keçirmək, nadir v  nəsli k sil mək təhlükəsində olan növlərin real vəziyyətini müəyyənləşdirmək mümkün olmamıřdır. 44 günlük Vətən müharibəsinin gedilində ölkə Prezidenti, Müzəffər Ali Bař Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə və rəşadətli Azərbaycan  sg rinin řucaeti sayəsində torpaqlarımızın iřğaldan azad edilməsi sayəsində Qarabağ və ř rqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarından nadir v  nəsli k sil mək təhlükəsində olan növlər öyrənilərək III nəşrə daxil edilmıřdir. Ümumiyyətlə, “Qırmızı kitab”ın hazırkı nəşrində nadir, nəsli k sil mək təhlükəsi altında olan 241 fauna: 152 onurğalı, 89 onurğasız v  460 flora: 383 ali, 15 ali sporlu, 6 mami, 14 řiby , 5 yosun; 37 göbələk növləri  z əksini tapmıřdır.

Heç də təsadüfi deyil ki, Azərbaycan xalqının  mummilli Lideri Heydər Əliyevin 100 illik yubileyi ərəfəsində nəşr edilmiř “Qırmızı kitab” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 29 sentyabr 2022-ci il tarixli Sərəncamı ilə elan edilmiř “Heydər  liyev ili”n  yaradıcı kollektivin töhfəsidir.

Təkcə Azərbaycanda deyil, ətraf regionlarda da təbiətin, canlı həyatın xilas edilməsi, qorunması və gələcək nəsillərə ötürülməsi  c n mühüm rol oynamıř uzaqqörən qətiyyətli lider, vətən təbiətinin böyük vurgunu, görkəmli dövlət xadimi Heydər  liyev ölkəmizə rəhbərlik etdiyi dövrlərdə ətraf mühitin yaxşılaşdırılması və təbii sərvətlərdən səmərəli istifadə məsələlərinə, təhlükə altında olan növlərin xilasına böyük diqqət yetirmıř, Azərbaycanın bioloji müxtəlifliyinin mühafizəsini özünün bařlıca məqsədlərindən biri elan etmiřdi. Məhz 1970-ci illərin əvvəllərindən bařlayaraq Ulu  nd rin məqsədyönlü siyasəti və davamlı fəaliyyəti sayəsində ölkədə nəsli k sil mək təhlükəsi altında olan bir sıra bitki və heyvan növlərinin təbiətə qaytarılması, areallarının geniřl ndirilm si mümkün olmuřdur.

Ulu  nd r Heydər Əliyevin iradəsi ilə 1969–1982-ci illərdə ekolojiya, ətraf mühitin mühafizəsi və təbii sərvətlərdən səmərəli istifadəyə dair çox mühüm 8 qanun, Azərbaycan KP MK-nın, Nazirlər Sovetinin 32 qərarı qəbul olunmuřdur. Azərbaycanın flora v  faunasının zəngin genofondunun mühafizəsi  c n ölkənin “Qırmızı kitab”ının təsis edilməsi haqqında ilk hökumət qərarının qəbul olunmasının da məhz Ulu  nd rin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi d vr  – 1977-ci ilə təsadüf etməsi də mühüm əhəmiyyət kəsb edir. O illərdə Ulu  nd rin qətiyyəti v  uzaqq r nliyi sayəsində yaradılmıř dövlət təbiət qoruqları v  yasaqlıqları biomüxtəlifliyin mühafizəsi və bioloji növlərin xilas edilməsində əhəmiyyətli rol oynamıřdır.

Azərbaycan müstəqillik qazanandan sonra da ətraf mühitin və ekolojiyanın mühafizəsi sahəsində dövlət siyasətinin əsası məhz Ulu  nd r Heydər Əliyevin Prezidentliyi dövründə formalařmağ  bařlamıř, 1993-c  ilin ikinci yarısından Bakı və Abřeronun yařılařdırılmasına, pozulmuř ekoloji tarazlığın bərpasına, təbiətə vurulmuř yaraların sağalmasına daha böyük  zmkarlıqla bařlanılmıř, bu sahədə həyata keçirdiyi tədbirlər sırasında 2001-ci ildə Ekolojiya v  Təbii Sərvətlər Nazirliyi yaradılmıřdır.

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin siyasi kursunun layiqli davamçısı, ölkəmizin təbiətinə və bioloji müxtəlifliyinə daim həssaslıqla yanaşan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi dövründə də ölkəmizdə ekosistemlərin və təbii sərvətlərin, nadir növlərin qorunması və gələcək nəsillərə çatdırılması istiqamətində mühüm dövlət tədbirləri həyata keçirilir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən təbiəti mühafizə sahəsində çoxsaylı qanunlar, dövlət proqramları, strategiyalar, tədbirlər planları qəbul edilərək davamlı şəkildə icra olunmuşdur. Həyata keçirilmiş ardıcıl tədbirlər nəticəsində ümumi sahəsi 893 min hektara çatdırılan xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri, o cümlədən 10 milli park, 10 dövlət təbiət qoruğu və 24 dövlət təbiət yasaqlığı ekosistemlərin, nadir fauna və flora növlərinin mühafizəsində əhəmiyyətli rol oynayır.

Nəsli kəsilmək təhlükəsi altında olan və “Qırmızı kitab”a daxil edilmiş fauna və flora növlərinin qorunmasını və saylarının artırılmasını nəzərdə tutan yeni xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərinin yaradılması və əhatə dairələrinin genişləndirilməsi ölkəmizdə həyata keçirilən dövlət siyasətinin prioritetləri sırasında mühüm yer tutur.

Heydər Əliyev Fondu və IDEA İctimai Birliyi tərəfindən respublikamızda nadir və həssas növlərin bərpası məqsədilə əhəmiyyətli layihələr həyata keçirilir, ceyran, bəbir, bizon, bezoar keçisi, mufilon və maralların tarixi yaşayış məskənlərində bərpa edilməsinə nail olunur. Bütün bu proseslərdə Azərbaycan Respublikasının birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın rolu və xidmətləri də xüsusi qeyd edilməlidir.

Şübhə yoxdur ki, “Qırmızı kitab”ın Dövlət Başçısının qayğısı və dəstəyi ilə ərəsəyə gəlmiş III nəşri respublikamızın biomüxtəlifliyinin qorunması, nəsli kəsilmək təhlükəsi altında olan fauna və flora növlərinin dəqiqləşdirilməsi və mühafizəsi tədbirlərinin daha da gücləndirilməsi üzrə əsas istiqamətverici sənəd kimi mühüm rola malik olacaqdır.

“Qırmızı kitab”lardakı say göstəricilərinin artması deyil, əksinə, azalması insanlığın təbiət üzərində qələbəsi hesab olunur. “Qırmızı kitab”lar da məhz bu məqsəd üçün hazırlanıb çap edilir. “Qırmızı kitab” canlı təbiətin məhvə doğru gedişinin qırmızı sərhədləridir. “Qırmızı kitab” insanla təbiət arasındakı qırmızı sərhədləri adlayıb keçməməyə çağırışdır. Oxuculara təqdim olunan “Qırmızı kitab”ın III nəşri insanların həyat və yaşayış imkanları üçün vacib hesab edilən təbii mühitin qorunub saxlanılmasına xidmət edən əhəmiyyətli elmi topludur.

Hazırkı kitabın tərtibində zəhməti olmuş redaksiya heyəti üzvləri və müəlliflər heyətinə, müvafiq elm və təhsil müəssisələri və qeyri-hökumət təşkilatlarının alim və mütəxəssislərinə, əlaqədar dövlət təşkilatlarının rəhbərliyi və əməkdaşlarına, həmçinin adları qeyd olunmayan, lakin nəşrə töhfə vermiş digər şəxslərə dərin minnətdarlığımızı bildiririk.

Muxtar Babayev
*Azərbaycan Respublikasının
ekologiya və təbii sərvətlər naziri*

İsa Həbibbəyli
*akademik, Azərbaycan Milli Elmlər
Akademiyasının prezidenti*

FOREWORD

THE RED BOUNDARIES OF NATURE CONSERVATION

The non-humanistic posture of people towards nature has caused the perturbation of the ecological balance on our planet over a long period. The degradation of ecosystems as a result of the direct and indirect influence of people on nature, and irrational utilization of land resources has become perilous, especially in the last centuries. As a result, many species of fauna and flora have been eradicated or their numbers have drastically decremented. Thus, the number of imperilled species on Earth has more than doubled in the last 30 years.

Azerbaijan has not stayed off the influence of the processes taking place at the ecumenical level, albeit the implementation of consistent measures in the field of nature aegis has had a positive effect on the ecological environment, haplessly, so obviate the extinction of plant and animal species at a full level has not been possible.

Humanity has commenced to limpidly understand that the mundane habitat, which is the substratum of life on earth, is under threat due to the exploitative posture to biological diversity, neglect of the environment, and the intensification of the influence of other factors only in the last decenniums. The paramountcy and value of natural components are expressed in the diversity of their functions, and the depletion of biodiversity minimizes the dynamic self-restoration competency of natural ecosystems. All these pose earnest threats to human life and environmental safety.

Species of plants, fungi, animals, and microorganisms ascertain the biogenic cycle of the substances that are the substructure of life on earth and ascertain the sustainable functioning of ecumenical and local ecosystems as it is kened. Even if the biodiversity factor does not directly meet human needs, it is unique for the sustainable development of wildlife and modern civilization. For these reasons, the auspice of biodiversity, especially rare animals and plant species is of vital paramountcy.

Since 1970, as a reaction to the degradation of natural reserves, pollution of the environment and reduction of biodiversity, the United Nations' "Sustainable Development Concept" (Rio de Janeiro Declaration, 1992) has been formulated, along with the Convention on Biodiversity and other international legal documents and conventions which Azerbaijan has also joined. All possible measures have been taken to implement these documents. These documents clearly state that sustainable development is infeasible without constraining the inefficient utilization of natural resources, and species are consequential not only for humans but for the continuation of living life. Additionally, issues of the bulwark of the diversity of species and habitats, and the engenderment and development of compulsory mechanisms for this have been brought to the fore.

One of the mechanisms utilized by states to preserve imperilled species at the international, regional, and national levels is the "Red Book", that are compiled and continuously updated for different countries and regions on a global scale.

It is known that the International Union for Conservation of Nature (IUCN) has engendered the working system for the creation of red and pink lists of rare and imperilled species, determining the categories and criteria for evaluation, and relegating species at high risk. Red survey books are utilized for the preparation of internationally registered lists, as well as for designating and

updating categories and criteria. “Red books” are considered official state documents containing illustrated information about rare and imperilled species of animals and plants, as well as the indispensable measures for their auspice and recuperation. These books, as well as the red lists, are “alarm bells” commissioned by the state and compiled by the scientific community, especially botanists and zoologists, and specialized research institutions. The “Red Book” is withal paramount as a means of raising awareness for the protection of wildlife.

The main directions of the “Red Books” are the inventory of infrequent and imperilled species of plants, animals, and fungi, the accounting of their numbers and areas, providing comprehensive information on their assessment, and the presentation of subsisting and proposed conservation and renovation methods of the species. These directions are determined both globally and on a regional basis.

The measures proposed and taken for the auspice of infrequent and imperilled species and their habitats in the Republic of Azerbaijan, which is considered one of the richest biodiversity centers in the Caucasus region and Europe holistically, have always been supported, paid attention to and cared for by the state. The most consequential of these quantifications is the preparation and publication of the “Red Book” of the Republic of Azerbaijan as an official state document on the functional status of rare and imperilled wild animals, wild plants, and mushrooms in the country.

The first publication of the “Red Book” was carried out during the Soviet era – in 1989. The “Red Book of the Republic of Azerbaijan” is compiled according to the laws “On the Animal Kingdom” and “On the Protection of the Environment”. In accordance with the Decision adopted by the Cabinet of Ministers of the Republic of Azerbaijan on July 15, 2000, the publications of the “Red Book” are organized by the Ministry of Ecology and Natural Resources of the Republic of Azerbaijan in cooperation with the Azerbaijan National Academy of Sciences and should be revised, published, and made available to the public not more than once in 10 years.

The second edition of the “Red Book” was developed in 2013 and published in two volumes (1st volume on flora, and the 2nd volume on fauna) and distributed to the public. The first edition of the “Red Book” included 108 animal and 140 plant species that require protection due to their rareness, endangerment, and being at risk, while the second edition includes 223 animal and 300 plant species.

In 2019, the Ministry of Ecology and Natural Resources of the Republic of Azerbaijan and the Azerbaijan National Academy of Sciences determined the scientific staff, working groups, and activity program for the preparation of the new third edition of the “Red Book”.

In this direction, scientific research was conducted to remove the species that have not been encountered in the country’s flora and fauna for a long time, but have been listed in the first and second editions of the “Red Book,” as well as the additament of species with significant decreases in their numbers and distribution. As a result of the intensive scientific research conducted by experts in rare and endangered species in the last four years, in compliance with modern conservation standards, the third edition of “Red Book” of Republic of Azerbaijan was prepared, thanks to the scientific research institutions of the Ministry of Science and Education, especially the leading role of the Institute of Botany and the Institute of Zoology, as well as

the scientific searches and efforts of scholars and specialists working in most scientific and educational institutions and non-governmental organizations in this field.

Intensive monitoring was carried out by specialists in the study of infrequent and imperilled species, and their modern bulwark criteria were resolute following international practice during the last 4 years. Unlike the first two editions, in this edition, species were evaluated according to the new guidelines of the IUCN for their international categories.

Our territories occupied by Armenia for 30 years and subjected to environmental terrorism as kenneled, so it was not possible to conduct scientific research, monitor, and determine the authentic situation of infrequent and imperilled species in connection with the second edition of the “Red Book of the Republic of Azerbaijan”. The rare and imperilled species from the Garabagh and Eastern Zangazur economic regions were studied and included in the III edition in the course of the 44-day Patriotic War, under the leadership of the President of the country, the triumphant Commander-in-Chief Ilham Aliyev, and due to the intrepidity of the valiant Azerbaijani soldier. In general, 241 animals (152 vertebrates, 89 invertebrates) and 453 plants (413 higher, 6 higher spores, 7 primitives (2 lichens, 5 algae)) and 37 fungal species that are endangered and at risk of extinction have been identified in the current edition of the “Red Book”.

It is no coincidence that the “Red Book” published on the eve of the 100th anniversary of the National Leader of the Azerbaijani people, Heydar Aliyev, is the contribution of the ingenious team to the “Year of Heydar Aliyev”, promulgated by the Decree of the President of the Republic of Azerbaijan dated September 29, 2022.

As a far-sighted and resolute leader who played a crucial role in the conservation and sustainable use of nature’s resources, protection of the environment, and endangered species not only in Azerbaijan but also in the surrounding regions, Heydar Aliyev, a prominent statesman and a staunch advocate of the country’s natural heritage, paid great attention to improving the environment and making effective use of natural resources during the periods he led Azerbaijan. Starting from the early 1970s, thanks to the purposeful policy and continuous activities of the Great Leader, it has become possible to reintroduce into nature and expand the habitats of a number of plant and animal species in the country that were at risk of extinction.

Eight paramount laws on ecology, environmental auspice, and efficient utilization of natural resources, 32 decisions of the Central Committee of the Communist Party of Azerbaijan and the Council of Ministers were adopted in 1969–1982 with the will of Great Leader Heydar Aliyev. The first regime decision to establish the “Red Book” of the country for the bulwark of the opulent gene pool of the flora and fauna of Azerbaijan coincided with the period when the Great Leader led Azerbaijan – 1977 is additionally consequential. State nature reserves and prohibitions created during those years by the Great Leader’s decisive and far-sighted policy played an essential role in the protection of biodiversity and the conservation of biological species.

The substructure of the state policy in the field of environment and ecology aegis commenced to be composed during the presidency of the Great Leader Heydar Aliyev even after the independence of Azerbaijan. From the second a moiety of 1993, the greening of Baku and Absheron, the recuperation of the perturbed ecological balance, and the rejuvenation of the wounds inflicted on nature commenced with more preponderant tenaciousness. Ministry of Ecology and Natural Resources was established in 2001 among the measures implemented in the field.

Important state measures are being implemented in our country in the direction of forfending ecosystems and natural resources, infrequent species and passing them on to future generations during the leadership of the President of the Republic of Azerbaijan Mr. Ilham Aliyev, who is a worthy adherent of the political course of the outstanding statesman Heydar Aliyev, who is always sensitive to the nature and biological diversity of our country.

Numerous laws, state programs, strategies, and action plans in the field of nature auspice have been adopted and perpetually implemented by the President of the Republic of Azerbaijan. As a result of the prosperous measures implemented, the specially protected natural areas with a total area of 893 thousand hectares, including 10 national parks, 10 state nature reserves, and 24 state nature reserves, play a consequential role in the protection of ecosystems, infrequent species of fauna, and flora.

The engenderment of incipient specially protected natural areas and the expanding their coverage areas, which envisages the aegis and increment of the number of species of fauna and flora that are under the threat of extinction and are included in the “Red Book” are among the priorities of the state policy implemented in our country.

The Heydar Aliyev Foundation and the IDEA Public Association are implementing important projects in our country for the restoration of rare and sensitive species, achieving the restoration of habitats for species such as sturgeons, beavers, bison, bezoar goats, mouflons, and deer. The role and merits of the First Vice-President of the Republic of Azerbaijan Mrs. Mehriban Aliyeva should be specially mentioned in all these processes.

There is no doubt that the III edition of the “Red Book” which has been prepared and published with the attention and support of the Head of State, will play an important role as a key guiding document in the further strengthening of measures aimed at preserving biodiversity, identifying and protecting fauna and flora species at risk of extinction.

Not the incrementation of the numerical designators in the “Red Books”, but on the contrary, their decrementation is considered the triumph of humanity over nature. “Red books” are prepared and printed for this purport. The “Red Book” is the red line for the destruction of the living nature. The “Red Book” is a call not to cross the red lines between man and nature. The third edition of the “Red Book” presented to the readers is a paramount scientific collection that serves to protect and preserve the natural environment, which is essential for human life and livelihoods.

We express our deep gratitude to the members of the editorial board and the team of authors, scientists, and specialists of pertinent scientific and educational institutions and non-governmental organizations, management and employees of germane state organizations, as well as other persons whose denominations are not mentioned, but who contributed to the publication, who exerted themselves in compiling the present book.

Mukhtar Babayev
*Minister of Ecology and Natural
Resources of the Republic of Azerbaijan*

Isa Habibbayli
*President of Azerbaijan National
Academy of Sciences, academician*

İXTISARLAR VƏ ŞƏRTİ İŞARƏLƏR

AEWA Konvensiyası	– Afro-Avroasiyanın Miqrasiya edən Su-Bataqlıq Quşlarının Mühafizəsi üzrə Razılıq Konvensiyası
AOC	– Azərbaycan Ornitoloji Cəmiyyəti
Bern Konvensiyası	– Avropanın canlı təbiətinin və təbii mühitinin qorunması haqqında Avropa Konvensiyası
BQ	– Böyük Qafqaz
Bonn Konvensiyası	– Köçəri vəhşi heyvan növlərinin qorunması üzrə Konvensiya
CITES	– Kökünün kəsilməsi təhlükəsi olan vəhşi fauna və yabanı flora növlərinin beynəlxalq ticarəti haqqında Konvensiya
CR	– Kritik təhlükə həddində olan
DD	– Məlumat azlığı olan
D.s.	– Dəniz səviyyəsi
DTQ	– Dövlət təbiət qoruğu
DTY	– Dövlət təbiət yasaqlığı
EX	– Nəsli kəsilmiş
EN	– Nəsli kəsilmək təhlükəsində olan
ETSN	– Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi
EW	– Vəhşi təbiətdə nəsli kəsilmiş
XMOTƏ	– Xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri
IUCN	– Beynəlxalq Təbiəti Mühafizə İttifaqı
KQ	– Kiçik Qafqaz
QK	– Qırmızı kitab
QS	– Qırmızı siyahı
LC	– Daha az təhlükəyə məruz qalan
MP	– Milli Park
MTBQ	– Milli Tarix-Bədii Qoruğu
Nax.	– Naxçıvan
NE	– Qiymətləndirilməmiş
NT	– Təhlükə həddinə yaxın olan
Ramsar Konvensiyası	– YUNESKO-nun su quşlarının yaşama yerləri kimi beynəlxalq əhəmiyyətli olan sulu-bataqlıq yerlər haqqında Konvensiyası
VU	– Nəsli kəsilməyə həssas olan
WWF	– Ümumdünya Vəhşi Təbiət Fondu

– qışlama və köç vaxtı quşların rastgəlmə yerləri

– yuvalama vaxtı quşların rastgəlmə yerləri

– digər fauna növlərinin rastgəlmə yerləri

ABBREVIATIONS AND CONVENTIONAL SIGNS

AEWA Convention	African-Eurasian Waterbird Agreement
AOS	Azerbaijan Ornithological Society
A.s.l.	Above sea level
Bern Convention	Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats
Bonn Convention	Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals
CITES	Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora
CR	Critically Endangered
DD	Data Deficient
EN	Endangered
EW	Extinct in the Wild
EX	Extinct
GC	Greater Caucasus
Ind.	Individual
IUCN	International Union for Conservation of Nature
LC	Least Concern
LC	Lesser Caucasus
MENR	Ministry of Ecology and Natural Resources
NA	Natural Areas
Nakh.	Nakhchivan
NE	Not Evaluated
NT	Near Threatened
Ramsar Konvensiyası	Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat
RL	Red list
SNR	State Nature Reserve
SPNA	Specially Protected Natural Areas
SS	State Sanctuary
VU	Vulnerable
WWF fondu	World Wildlife Fund

– occurrence places of birds during wintering and migration

– occurrence places of birds during nesting

– occurrence places of other fauna species

SİNİF: Məməlilər
CLASSIS: Mammalia

DƏSTƏ: Yirticilər
ORDO: Carnivora

FƏSİLƏ: Əsl sultilər
FAMILIA: Phocidae

XƏZƏR SÜTİSİ

Phoca caspica Gmelin, 1788

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: EN A2b.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN A1abd; B1b(ii)

Təsviri: Bədən uzunluğu 150 sm-ə qədər, orta kütləsi 75 kq, maksimal kütləsi isə 104 kq-dır. Bədəni nisbətən kökdür, boynun qısa olmasına baxmayaraq, az da olsa nəzərə çarpır, başı böyük deyil. Rəngi fərqli şəkildə dəyişir. Bədənin üst qatı tünd, qarın hissəsi isə açıq-boz rəngdədir. Bütün bədən boyunca tünd-boz, qəhvəyi, bəzən isə qara rənglərdə nizamsız ləkələr müxtəlif ölçü və formalarda yayılmışdır. Erkəklərin dərisinin rəngi dişilərdən fərqli olaraq daha parlaq və kontrastlıdır. Bala sultilər tamamilə ağ rəngdə olur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mövsümi miqrasiya həyata keçirirlər. Buzlar əriməyə başladığında qidalanma məqsədilə Mərkəzi və Cənubi Xəzərə doğru yaz miqrasiyası edirlər [Эйбатов, 2010].

Yayılması: Xəzərin Azərbaycan sektorunun bütün akvatoriyasını və Abşeron arxipelaqının ayrı-ayrı adalarını əhatə edir. Hazırda populyasiyanın sayı stabilləşir [Eybatov, 2018].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen təsirlər, invazion və infeksiyon xəstəliklər, qida mənbəyinin azalması [Allchin, Barrett, Duck et al., 1997; Wilson, Eybatov Amano et al., 2014].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: İlk dəfə Azərb. Resp. QK-yə daxil edilir. Yataqlarının və mövsümi toplandıqı yerlərin mühafizəsinin təşkil edilməsi, çoxmetrli torların qurulmasına qadağa qoyulması.

Tərtibçi: T.Eybatov

Foto: T.Eybatov

Bioecological features: They carry out seasonal migration. When the ice begins to melt, they do spring migration towards the Central and South Caspian Sea nutrition in search of food [Эйбатов, 2010].

Distribution: It surrounds all the aquatory of the Azerbaijani sector of the Caspian Sea and the different islands of the Absheron archipelago. Currently, the numeral composition of the population is stabilizing [Eybatov, 2018].

Limiting factors: Anthropogenic effects, invasion and infectious diseases, reduction of the food source [Allchin, Barrett, Duck et al., 1997; Wilson, Eybatov Amano et al., 2014].

Existing and proposed protection measures: For the first time, it includes in the RB of the Azerb. Repub. The protection of their beds and seasonal gathering places should be organized, and the construction of multi-meter nets should be prohibited.

Compiler: T.Eybatov

Photo: T.Eybatov

HEYVANLARIN AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ ADLARININ GÖSTƏRİCİSİ

INDEX OF AZERBAIJANI ANIMAL SPECIES NAMES

A

Adi ilanyeyən – *Circaetus gallicus* 172
Adi qur-qur – *Streptopelia turtur* 207
Adi mantispa – *Mantispa styriaca* 104
Adi uzunqanad – *Miniopterus schreibersii* 231
Ağ durna – *Leucogeranus leucogeranus* 187
Ağbaş kerkəs – *Cypus fulvus* 171
Ağboğaz bülbül – *Irania gutturalis* 212
Ağgöz dalğic – *Aythya nyroca* 153
Ağqarın bağırqara – *Pterocles alchata* 205
Ağqaş qaratoyuq – *Turdus iliacus* 211
Ağqaş qaz – *Anser erythropus* 150
Ağquyruq çökükdimdik – *Chettusia leucura* 195
Ağquyruq dəniz qartalı – *Haliaeetus albicilla* 161
Alabaxta – *Columba palumbus* 206
Aladöş çərənçi – *Prunella ocularis* 209
Alenksandra sədəflisi – *Argynnis alexandra* 87
Alp rozaliyası – *Rosalia alpina* 50
Alp satiri – *Pseudochazara alpina* 85
Anaxoreta sovkası – *Cyrebria anaxoreta* 58
Apollon – *Parnassius apollo kashtshenkoi* 73
Aralıq dənizi tısbağası – *Testudo graeca* 124
Aralıqdəniz nalburnu – *Rhinolophus blasii* 224
Ariyeyən – *Pernis apivorus* 158
Asiya çılpaqgözü – *Ablepharus pannonicus* 129
Avropa cüyürü – *Capreolus capreolus* 252
Avropa enliqulağı – *Barbastella barbastellus* 228
Avropa qar siçanı – *Chionomys nivalis* 240
Avropa vaşağı – *Lynx lynx* 250
Avrorina sarıcası – *Colias aurorina* 75

B

Bexşteyn gecə şəbpərəsi – *Myotis bechsteinii* 227
Bezoar keçisi – *Capra aegagrus* 256
Bəbir – *Panthera pardus* 251
Bəbirəoxşar qarışqa aslanı – *Dendroleon pantherinus* 99
Bərqud (qaraquş) – *Aquila chrysaetos* 166
Bəzgak – *Tetrax tetrax* 191
Boyaqotu hafı – *Rethera drilion* 54
Boz durna – *Grus grus* 186
Böyük əyridimdik – *Numenius arquata* 199
Böyük xallı qartal – *Clanga clanga* 167
Böyük qayalıq cilovlusu – *Sitta tephronota* 213
Böyük qırğı – *Accipiter gentilis* 162
Böyük qısaqanad uzunbiğ – *Necydalis major* 46
Böyük oxçüllüt – *Limosa limosa* 200

C

Ceyran – *Gazella subgutturosa* 254
Cənub nalburnu – *Rhinolophus euryale* 225
Cənubi Qafqaz girdəbaşı – *Phrynocephalus horvathi* 126
Cənubi Qafqaz kərtənkələciyi – *Eremias pleskei* 132
Cənubi Qafqaz sapqanadlısı – *Nemoptera sinuata* 106
Cənubi Qafqaz təlxəsi – *Zamenis hohenackeri* 136
Cırtan ağdiş – *Suncus etruscus* 22
Cırtan siçan – *Micromys minutus* 234
Cırtan qartal – *Hieraaetus pennatus* 163

Ç

Çay qaraquşu (Balıqcıl qaraquş) – *Pandion haliaetus* 157
Çay qızılxallısı – *Salmo fario* 110
Çay samuru – *Lutra lutra* 247
Çəhrayı qutan – *Pelecanus onocrotalus* 142
Çığırqan çökükdimdik – *Chettusia gregaria* 194
Çil keklik – *Perdix perdix* 284
Çöl leyi – *Circus macrourus* 173
Çöl haçaquyruğu – *Glareola nordmanni* 202
Çöl qartalı – *Aquila nipalensis* 164
Çöl pişiyi – *Felis libyca* 248
Çöl şalası – *Saga pedo* 28
Çöl zolaqlı arısı – *Bombus fragrans* 92

D

Dağ korçası – *Ellobius (Afghanomys) lutescens* 237
Dalğaquyruq oniks – *Onychogomphus assimilis* 31
Dəniz sıfı – *Sander marinus* 117
Dovdaq – *Otis tarda* 190
Döşüdişli uzunbiğ – *Rhaesus serricollis* 49

E

Enliyaq bradiporus – *Bradyporus (Callimenes) latipes* 26
Enliqulaq bükükdodaq – *Tadarida teniotis* 232
Ermənistan zolaqlı arısı – *Bombus armeniacus* 91
Evfema sarıcası – *Zegrus eupheme menestho* 79

Ə

Əffəndi məxməri – *Satyrus effendi* 86
Ərsindimdik – *Platalea leucorodia* 144

F

Fars zolaqlı arısı – *Bombus persicus* 93
Fərat çapağanı – *Grammognatha euphratica* 37
Fısıldayan qu quşu – *Cygnus olor* 147

G

Göybaftalı sovka – *Catocala fraxini* 62
Göydimdik – *Oxyura leucocephala* 156
Güləbənzər ikerantidium – *Icteranthis cimbiciforme* 96

H

Həyəcanlı mantispa – *Mantispa aphavexelte* 103
Hilata – *Melanargia hylata* 84
Hirkan antaksiyası – *Anthaxia hyrcana* 38
Hirkan köstəbəyi – *Talpa talyschensis* 221
Hirkan meşə siçanı – *Sylvaemus hyrcanicus* 233

X

Xanım ayıca – *Callimorpha dominula* 66
Xarabalıq aqaması – *Trapelus ruderatus* 125
Xəzər enliqulağı – *Barbastella caspica* 229
Xəzər qızılbalığı – *Salmo caspius* 111
Xəzər parandrası – *Parandra (Archandra) caspia* 47
Xəzər suitisi – *Phoca (Pusa) caspica* 242
Xəzər şirbiti – *Luciobarbus caspius* 114
Xəzər uları – *Tetraogallus caspius* 181
Xırda köstəbək – *Talpa levantis* 220
Xrizip – *Danais chrysippus* 89

i

İkixallı torağay – *Melanocorypha bimaculata* 208
İkiqabarcıqlı çöpcə – *Sceptrophasma bituberculatum* 25
İmperator qartalı – *Aquila heliaca* 165
İmperator sovkası – *Schinia imperialis* 60
İncə qarışqa aslanı – *Neuroleon (Ganussa) tenellus* 100
İoniya bərqvuranı – *Thaleropsis ionia* 88
İran girdəbaşı – *Phrynocephalus persicus* 127
İran təlxəsi – *Zamenis persicus* 137
İrəvan çöl gürzəsi – *Vipera erivanensis* 141
İrigöz lestes – *Lestes macrostigma* 29

K

Karelin tritonu – *Triturus karelinii* 119
Karelina ayıcası – *Axiopoena karelini* 65
Kəkilli cüllüt – *Vanellus vanellus* 196
Kəlləşəkili haf – *Acherontia atropos* 51
Kərkincək – *Falco vespertinus* 177
Kiçik Asiya dağ siçancığı – *Mesocricetus brandti* 236
Kiçik Asiya qar siçanı – *Chionomys roberti* 241
Kiçik əyridimdik – *Numenius tenuirostris* 198
Kiçik qəşəng böcək – *Calosoma (Acalosoma) inquisitor* 33
Kiçik qu quşu – *Cygnus bewickii* 148
Kiçik nalburnu – *Rhinolophus hipposideros* 223
Kinderman hafı – *Smerinthus kindermanii* 55
Köpger – *Rupicapra rupicapra* 255
Kür siyəneyi – *Alosa curensis* 108
Kürənbaş qızılquş – *Falco biarmicus* 175

Q

Qabiella sirea – *Gabbiella cyrea* 21
Qafqaz dağ siçancığı – *Calomyscus urartensis* 235
Qafqaz ilbizyeyən fısqırdanı – *Carabus (Procerus) caucasicus* 35
Qafqaz meşə xoruzu – *Lyrurus mlokosiewiczzi* 179
Qafqaz qalxansifəti – *Gloydus caucasicus* 122
Qafqaz qar siçanı – *Chionomys gud* 138
Qafqaz quru qurbağası – *Bufo verrucosissimus* 239
Qafqaz sarıcası – *Colias caucasica* 76
Qafqaz uları – *Tetraogallus caucasicus* 180
Qafqaz xaçlıcası – *Pelodytes caucasicus* 121
Qafqaz Zerintiyası – *Allancastris caucasica* 70
Qalın sədəfli – *Unio crassus* 22
Qamətli psevdofomikaleo – *Pseudofornicaleo gracilis* 102
Qara çalağan – *Milvus migrans* 160
Qara kərkəs – *Aegyptius monachus* 170
Qara leylək – *Ciconia nigra* 145
Qara uzunbiğ – *Morimus verecundus* 45
Qarabağ ikiqabarlısı – *Karabaghia bituberosa* 20
Qarabaş qağayı – *Larus melanocephalus* 203
Qarabaş rinxokalamus – *Rhynchocalamus melanocephalus* 135
Qaragöz – *Falco subbuteo* 178
Qaraqarın bağıraqara – *Pterocles orientalis* 204
Qaraqyruq gəlincik – *Mustela erminea* 244
Qarmaq burunlu bubopsis – *Bubopsis hamatus* 97
Qaya balığı – *Acipenser nudiiventris* 107
Qayalıq vələmirquşu – *Emberiza buehanani* 219
Qəşəng böcək – *Calosoma (Calosoma) sycophanta* 34
Qəşəng dovdaq – *Chlamydotis macqueenii* 192
Qəşəng yaşıl sovka – *Staurophora celsia* 61
Qılınçbalıq – *Pelecus cultratus* 116
Qılquyruq – *Melanitta fusca* 155
Qırmızı çalağan – *Milvus Milvus* 159
Qırmızı nöqtəli ayıca – *Utethesia pulchella* 68
Qırmızıbaş dalğıc – *Aythya ferina* 152
Qırmızıdöş qaz – *Branta ruficollis* 149
Qırmızıdöş qumluq cüllütü – *Calidris ferruginea* 197
Qırmızıqanad mərciməkquşu – *Rhodopechys sanguinea* 215
Qısabarmaq sərçə – *Carospiza brachydactyla* 214
Qıvrım oniks – *Onychogomphus flexuosus* 32
Qıvrımlələk qutan – *Pelecanus crispus* 143
Qızılqaz – *Phoenicopterus ruber* 146
Qmelin muflonu – *Ovis gmelini* 257
Qobustan malloziyası – *Mallosia (Eumallosia) herminae ssp. gobustanica* 43
Qrüner sarıcası – *Anthocharis gruneri armeniaca* 74
Qüvvətli antofora – *Anthophora robusta* 90

L

Lantz tritonu – *Lissotriton lantzi* 188
Leşyeyən ağkərkəs – *Neophron percnopterus* 168

M

- Manul pişiyi – *Otocolobus manul* 249
Meheli nalburnu – *Rhinolophus mehelyi* 226
Meşə dələsi – *Martes martes* 246
Meşə kəli (Avropa zubru) – *Bison bonasus* 258
Mərməri cürə – *Marmoronetta angustirostris* 151
Monqol hörücüsü – *Bucanetes mongolicus* 218
Muğan eyzeniyası – *Eisenia muganiensis* 19
Müxtəlifrəngli sovka – *Euchalcia obscurior* 64

N

- Nəcib maral – *Cervus elaphus* 253
Nordman apollonu – *Driopa nordmanni* 71

O

- Oxim qızılı kəpənəyi – *Lycaena ochimus* 81
Oxvari qum ilanı – *Psammophis lineolatus* 134
Oleandr hafı – *Daphnis nerii* 53
Orden lentli lezbiya – *Catocala lesbia* 63

Ö

- Ön Asiya mabuyası – *Trachylepis septemtaeniata* 130

P

- Palid diserkası – *Dicerca fritillum* 40
Pallas təlxəsi – *Elaphe urartica* 133
Parlaq askalaf – *Deleproctophylla variegata* 98
Pilzov çay xərcəngi – *Pontastacus pylzowi* 24
Pont yastıqarını – *Libellula pontica* 30
Porçinski zolaqlı arısı – *Bombus portchinski* 94
Poru – *Ballerus sapa* 115
Püstə hafı – *Akbesia davidi* 52

R

- Radde dağ gürzəsi – *Montivipera reddei* 139
Romanov tomaresi – *Tomares romanovi* 82
Rostombəyov kərtənkələri – *Darevskia rostombekovi* 131

S

- Safsar – *Vormela peregusna* 245
Sağsağan cüllüt – *Haematopus ostralegus* 201
Saqqallı kərkəs – *Gypaetus barbatus* 169
Səhra gönlücəsi – *Eptesicus ognevi* 230
Səhra kəkliyi – *Ammoperdix griseogularis* 182
Səhra qarquşu – *Bucanetes githagineus* 217
Səhra mərciməkquşu – *Rhodospiza obsoleta* 216
Səhra zəvzəyi – *Hippolais languida* 210
Skabida diserkası – *Dicerca scabida* 41
Skovits uzunbiği – *Mallosia (Semnosia) scovitzii* 44
Solomon qızılböcəyi – *Buprestis salomonii* 39
Sultan quşu – *Porphyrio porphyrio* 189
Suriya sarımsaqiylisi – *Pelobates syriacus* 120

Ş

- Şahin qızılquş (Tərən, Laçın) – *Falco peregrinus* 176
Şelkovnikov çöl siçanı – *Microtus schelkovnikovii* 238
Şərq çöl gürzəsi – *Vipera renardi* 140
Şərq tibb zəli – *Hirudo orientalis* 188
Şərqi aleksanor yelkənciyi – *Papilio alexanor orientalis* 72
Şirvan külməsi – *Pseudophoxinus atropatenus* 112

T

- Talış brameyası – *Brahmaea christophi* 69
Talış kökyeyəni – *Dorcadion (Cribridorcadion) talyschense* 42
Talış qırqovulu (yarımnöv) – *Phasianus colchicus talyschensis* 185
Talış quru qurbağası – *Bufo eichwaldi* 123
Talış məxməri kəpənəyi – *Lasiommata adrastoides* 83
Tamara alacası – *Zygaena tamara* 56
Telli durna – *Antropoides virgo* 188
Tizo sarıcası – *Colias thisoa* 78
Turac – *Francolinus francolinus* 183
Tünd qırmızı ayıca – *Rhyparia purpurata* 67
Tünd qırmızı Talış uzunbiği – *Purpuricenus talyschensis* 48
Türk palparesi – *Palpares turcicus* 101

U

- Uzunbarmaq çay xərcəngi – *Pontastacus leptodactylus* 23
Uzunquyruq ördək – *Clangula hyemalis* 154
Uzunsov sapqanad – *Lertha extensa* 105

Ü

- Üçpərli talış çapağanı – *Carabus (Procrustes) talyschensis* 36
Ütəlgə – *Falco cherrug* 174

V

- Volqa siyənəyi – *Alosa volgensis* 109

Y

- Yafetika qızıl kəpənəyi – *Lycaena japhetica* 80
Yarıörtülü halıkt – *Halictus semitectus* 95
Yaşıl payız sovkası – *Griposia aprilina* 59
Yaşıl torpaq sovkası – *Arctebia praecox* 57
Yaşılımtıl sarıca – *Colias chlorocoma* 77
Yəhərli şala – *Saga ephippigera* 27
Yoğundimdik (iridimdik) bozca – *Charadrius leschenaultii* 193

V

- Zərdəpər – *Luciobarbus capito* 113
Zolaqlı çılpaqqöz – *Ablepharus bivittatus* 128
Zolaqlı kaftar – *Hyaena hyaena* 243

HEYVANLARIN LATIN ADLARININ GÖSTƏRİCİSİ

INDEX OF LATIN ANIMAL SPECIES NAMES

A

Ablepharus bivittatus – Zolaqlı çılpaqqöz 128
Ablepharus pannonicus – Asiya çılpaqqözü 129
Accipiter gentilis – Böyük qırğı 162
Acherontia atropos – Kəlləşəkilli haf 51
Acipenser nudiventris – Qaya balığı 107
Aegypius monachus – Qara kərkəs 170
Axiopoena karelini – Karelina ayıcası 65
Akbesia davidi – Püstə hafı 52
Aquila chrysaetos – Bərqud (qaraquş) 166
Aquila heliaca – İmperator qartalı 165
Aquila nipalensis – Çöl qartalı 164
Allancastris caucasica – Qafqaz Zerintiyası 70
Alosa curensis – Kür siyənəyi 108
Alosa volgensis – Volqa siyənəyi 109
Ammoperdix griseogularis – Səhra kəkliyi 182
Anser erythropus – Ağqaş qaz 150
Anthaxia hyrcana – Hirkan antaksiyası 38
Anthocharis gruneri armeniaca – Qrüner sarıcası 74
Anthophora robusta – Qüvvətli antofora 90
Antropoides virgo – Telli durna 188
Arctebia praecox – Yaşıl torpaq sovkası 57
Argynnis alexandra – Alenksandra sədəflisi 87
Aythya ferina – Qırmızıbaş dalğıc 152
Aythya nyroca – Ağgöz dalğıc 153

B

Ballerus sapa – Poru 115
Barbastella barbastellus – Avropa enliqulağı 228
Barbastella caspica – Xəzər enliqulağı 229
Bison bonasus – Meşə kəli (Avropa zubru) 258
Bombus armeniacus – Ermənistan zolaqlı arısı 91
Bombus fragrans – Çöl zolaqlı arısı 92
Bombus persicus – Fars zolaqlı arısı 93
Bombus portchinski – Porçinski zolaqlı arısı 94
Bradyporus (Callimenus) latipes – Enliyaq bradiporus 26
Brahmaea christophi – Taliş brameyası 69
Branta ruficollis – Qırmızıdöş qaz 149
Bubopsis hamatus – Qarmaq burunlu bubopsis 97
Bucanetes githagineus – Səhra qarquşu 217
Bucanetes mongolicus – Monqol hörücüsü 218
Bufo eichwaldi – Taliş quru qurbağası 123
Bufo verrucosissimus – Qafqaz quru qurbağası 122
Buprestis salomonii – Solomon qızılböcəyi 39

C

Calidris ferruginea – Qırmızıdöş qumluq cüllütü 197
Callimorpha dominula – Xanım ayıca 66

Calomyscus urartensis – Qafqaz dağ siçancığı 235
Calosoma (Acalosoma) inquisitor – Kiçik qəşəng böcək 33
Calosoma (Calosoma) sycophanta – Qəşəng böcək 34
Capra aegagrus – Bezoar keçisi 256
Capreolus capreolus – Avropa cüyürü 252
Carabus (Procerus) caucasicus – Qafqaz ilbizyeyən fişqırdanı 35
Carabus (Procrustes) talyschensis – Üçpərli taliş çapağanı 36
Carpospiza brachydactyla – Qısabarmaq sərçə 214
Catocala fraxini – Göybaftalı sovka 62
Catocala lesbia – Orden lentli lezbiya 63
Cervus elaphus – Nəcib maral 253
Charadrius leschenaultii – Yoğundimdik (iridimdik) bozca 193
Chettusia gregaria – Çiğırqan çökükdimdik 194
Chettusia leucura – Ağquyruq çökükdimdik 195
Chionomys gud – Qafqaz qar siçanı 239
Chionomys nivalis – Avropa qar siçanı 240
Chionomys roberti – Kiçik Asiya qar siçanı 241
Chlamydotis macqueenii – Qəşəng dovdaq 192
Ciconia nigra – Qara leylək 145
Circaetus gallicus – Adi ilanyeyən 172
Circus macrourus – Çöl leyi 173
Clanga clanga – Böyük xallı qartal 167
Clangula hyemalis – Uzunquyruq ördək 154
Colias aurorina – Avrorina sarıcası 75
Colias caucasica – Qafqaz sarıcası 76
Colias chlorocoma – Yaşılımtıl sarıca 77
Colias thisoa – Tizo sarıcası 78
Columba palumbus – Alabaxta 206
Cygnus bewickii – Kiçik qu quşu 148
Cygnus olor – Fısıldayan qu quşu 147
Cyps fulvus – Ağbaş kərkəs 171
Cyrebia anachoreta – Anaxoreta sovkası 58

D

Danais chrysippus – Xrizip 89
Daphnis nerii – Oleandr hafı 53
Darevskia rostombekovi – Rostombəyov kərtənkəlesi 131
Deleproctophylla variegata – Parlaq askalaf 98
Dendroleon pantherinus – Bəbirəoxşar qarışqa aslanı 99
Dicerca fritillum – Palıd diserkası 40
Dicerca scabida – Skabida diserkası 41
Dorcadion (Cribridorcadion) talyschense – Taliş kökyeyeni 42
Driopa nordmanni – Nordman apollonu 71

E

Eisenia muganiensis – Muğan eyzeniyası 19
Elaphe urartica – Pallas təlxəsi 133
Ellobius (Afghanomys) lutescens – Dağ korçası 237

Emberiza buchanani – Qayalıq vələmirquşu 219
Eptesicus ognevi – Səhra gönlücəsi 230
Eremias pleskei – Cənubi Qafqaz kərtənkələciyi 232
Euchalcia obscurior – Müxtəlifrəngli sovka 64

F

Falco cherrug – Ütəlgi 1 74
Falco peregrinus – Şahin qızılquş (Tərən, Laçın) 176
Falco subbuteo – Qaragöz 178
Falco vespertinus – Kərkinçək 177
Falco biarmicus – Kürənbaş qızılquş 175
Felis libyca – Çöl pişiyi 248
Francolinus francolinus – Turac 183

G

Gabbiella cyrea – Qabiella sirea 21
Gazella subgutturosa – Ceyran 254
Glareola nordmanni – Çöl haçaquyruğu 202
Gloydus caucasicus – Qafqaz qalxansifəti 138
Grammognatha euphratica – Fərat çapağanı 37
Griposia aprilina – Yaşıl payız sovkası 59
Grus grus – Boz durna 186
Gypaetus barbatus – Saqqallı kerkəs 169

H

Haematopus ostralegus – Sağsağan cüllüt 201
Haliaeetus albicilla – Ağquyruq dəniz qartalı 161
Halictus semitectus – Yarıörtülü halikt 95
Hieraaetus pennatus – Cırtan qartal 163
Hippolais languida – Səhra zəvzəyi 210
Hirudo orientalis – Şerq tibb zəlisi 18
Hyaena hyaena – Zolaqlı kaftar 243

I

Icteranthidium cimbiciforme – Güləbənzər ikterantidium 96
Irania gutturalis – Ağboğaz bülbül 212

K

Karabaghia bituberosa – Qarabağ ikiqabarlısı 20

L

Larus melanocephalus – Qarabaş qağayı 203
Lasiommata adrastoides – Taliş məxməri kəpənəyi 83
Lertha extensa – Uzunsov sapqanad 105
Lestes macrostigma – İriğöz lestes 29
Leucogeranus leucogeranus – Ağ durna 187
Libellula pontica – Pont yastıqarını 30
Limosa limosa – Böyük oxçüllüt 200
Lissotriton lantzi – Lantz tritonu 118
Luciobarbus caspius – Xəzər şirbiti 114
Luciobarbus capito – Zərdəpər 113
Lutra lutra – Çay samuru 247
Lycaena japhetica – Yafetika qızıl kəpənəyi 80

Lycaena ochimus – Oxim qızıl kəpənəyi 81
Lynx lynx – Avropa vaşağı 250
Lyrurus mlokosiewiczzi – Qafqaz meşə xoruzu 179

M

Mallosia (Eumallosia) herminae ssp. Gobustanica – Qobustan malloziyası 43
Mallosia (Semnosia) scovitzii – Skovits uzunbiği 44
Mantispa aphavexelte – Həyəcanlı mantispa 103
Mantispa styriaca – Adi mantispa 104
Marmoronetta angustirostris – Mərməri cürə 151
Martes martes – Meşə dələsi 248
Melanargia hylata – Hilata 84
Melanitta fusca – Qılquyruq 155
Melanocorypha bimaculata – İki xallı torağay 208
Mesocricetus brandti – Kiçik Asiya dağ siçancığı 236
Micromys minutus – Cırtan siçan 234
Microtus schelkovnikovi – Şelkovnikov çöl siçanı 238
Milvus migrans – Qara çalağan 160
Milvus Milvus – Qırmızı çalağan 159
Miniopterus schreibersii – Adi uzunqanad 231
Montivipera reddei – Radde dağ gürzəsi 139
Mormus vercundus – Qara uzunbiğ 45
Mustela erminea – Qaraqyruq gəlincik 244
Myotis bechsteinii – Bexşteyn gecə şəbperəsi 227

N

Necydalis major – Böyük qısaqanad uzunbiğ 46
Nemoptera sinuata – Cənubi Qafqaz sapqanadlısı 106
Neophron percnopterus – Leşyeyən ağkərkəs 168
Neuroleon (Ganusus) tenellus – İncə qarışqa aslanı 100
Numenius arquata – Böyük əyridimdik 199
Numenius tenuirostris – Kiçik əyridimdik 198

O

Oxyura leucocephala – Göydimdik 46
Onychogomphus assimilis – Dalğaquyruq oniks 31
Onychogomphus flexuosus – Qıvrım oniks 32
Otis tarda – Dovdaq 190
Otocolobus manul – Manul pişiyi 249
Ovis gmelini – Qmelin muflonu 257

P

Palpares turcicus – Türk palparesi 101
Pandion haliaetus – Çay qaraquşu (Balıqçıl qaraquş) 157
Panthera pardus – Bəbir 251
Papilio alexanor orientalis – Şerqi aleksanor yelkənciyi 72
Parandra (Archandra) caspia – Xəzər parandrası 47
Parnassius apollo kashtshenkoi – Apollon 73
Pelecanus crispus – Qıvrımlələk qutan 143
Pelecanus onocrotalus – Çəhrayı qutan 142
Pelecus cultratus – Qılıncbalıq 116
Pelobates syriacus – Suriya sarımsaqiyliyi 120
Pelodytes caucasicus – Qafqaz xaçlıcası 121

Perdix perdix – Çil kəklik 184
Pernis apivorus – Arıyeyən 158
Phasianus colchicus talischensis – Taliş qırqovulu (yarımnöv) 185
Phoca (Pusa) caspica – Xəzər suitisi 242
Phoenicopterus ruber – Qızılqaz 146
Phrynocephalus horvathi – Cənubi Qafqaz girdəbaşı 126
Phrynocephalus persicus – İran girdəbaşı 127
Platalea leucorodia – Ərsindimdik 144
Pontastacus leptodactylus – Uzunbarmaq çay xərçəngi 23
Pontastacus pylzowi – Pilzov çay xərçəngi 24
Porphyrio porphyrio – Sultan quşu 189
Prunella ocularis – Aladöş çərənci 209
Psammophis lineolatus – Oxvari qum ilanı 134
Pseudochazara alpina – Alp satiri 85
Pseudofornicaleo gracilis – Qamətli psevdofornikaleo 102
Pseudophoxinus atropatenus – Şirvan külməsi 112
Pterocles alchata – Ağqarın bağıraqara 205
Pterocles orientalis – Qaraqarın bağıraqara 204
Purpuricenus talyshensis – Tünd qırmızı Taliş uzunbiği 48

R

Rethera drilion – Boyaqotu hafı 54
Rhaesus serricollis – Döşüdişli uzunbiği 49
Rhinolophus blasii (Peters, 1866) – Aralıqdəniz nalburnu 224
Rhinolophus euryale – Cənub nalburnu 225
Rhinolophus hipposideros – Kiçik nalburnu 223
Rhinolophus mehelyi – Meheli nalburnu 226
Rhodopechys sanguinea – Qırmızıqanad mərciməkquşu 215
Rhodospiza obsoleta – Səhra mərciməkquşu 216
Rhynchocalamus melanocephalus – Qarabaş rinxokalamus 135
Rhyparia purpurata – Tünd qırmızı ayıca 67
Rosalia alpina – Alp rozaliyası 50
Rupicapra rupicapra – Köpğər 255

S

Saga ephippigera – Yəhərli şala 27
Saga pedo – Çöl şalası 28
Salmo caspius – Xəzər qızılbalığı 111
Salmo fario – Çay qızılxallısı 110
Sander marinus – Dəniz sıfı 117

Satyrus effendi – Əffəndi məxmərişi 86
Sceptrophasma bituberculatum – İkiqabarcıqlı çöpcə 25
Schinia imperialis – İmperator sovkası 60
Sitta tephronota – Böyük qayalıq cilovlusu 213
Smerinthus kindermanii – Kinderman hafı 55
Staurophora celsia – Qəşəng yaşıl sovka 61
Streptopelia turtur – Adi qurqur 207
Suncus etruscus – Cırtan ağdiş 222
Sylvaemus hyrcanicus – Hirkan meşə siçanı 233

T

Tadarida teniotis – Enliqlaq bükükdodaq 232
Talpa levantis – Xırda köstəbək 220
Talpa talyschensis – Hirkan köstəbəyi 221
Testudo graeca – Aralıq dənizi tısbağası 124
Tetrax tetrax – Bəzgək 191
Tetraogallus caspius – Xəzər uları 180
Tetraogallus caucasicus – Qafqaz uları 181
Thaleropsis ionia – İoniya bərqvuranı 88
Tomares romanovi – Romanov tomaresi 82
Trachylepis septemtaeniata – Ön Asiya mabuyası 130
Trapelus ruderatus – Xarabalıq aqaması 125
Triturus karelinii – Karelin tritonu 119
Turdus iliacus – Ağqaş qaratomyuq 211

U

Unio crassus – Qalın sədəfli 22
Utethesia pulchella – Qırmızı nöqtəli ayıca 68

V

Vanellus vanellus – Kəkili cüllüt 196
Vipera erivanensis – İrəvan çöl gürzəsi 141
Vipera renardi – Şərq çöl gürzəsi 140
Vormela peregusna – Safsar 245

Z

Zamenis hohenackeri – Cənubi Qafqaz təlxəsi 136
Zamenis persicus – İran təlxəsi 137
Zegris eupheme menestho – Evfema sarıcası 79
Zygaena tamara – Tamara alacası 56

ÇƏHRAYI SİYAHİ

PINK LIST

ONURĞASIZLAR

SİNİF / CLASSIS: İkitayqapaqlı ilbizlər / Bivalvia

DƏSTƏ / ORDO: Unionidkimilər / Unionida

FƏSİLƏ / FAMILIA: Unionidlər / Unionidae

NÖV / SPECIES: Lənkəran anodontu – *Anodonta lenkoranensis* Drouet, 1881

SİNİF / CLASS: Həşəratlar / Insecta

DƏSTƏ / ORDO: İynəcələr / Odonata

FƏSİLƏ / FAMILIA: Eşnalar / Aeshnidae

NÖV / SPECIES: İmperator iynəcə – *Anax imperator* Leach, 1815

FƏSİLƏ / FAMILIA: Bizquyruq iynəcələr / Cordulegasteridae

NÖV / SPECIES: Vanbrink bizquyruğu – *Cordulegaster vanbrinkae* Lohmann, 1993

DƏSTƏ / ORDO: Sərtqanadlılar və ya Böcəklər / Coleoptera

FƏSİLƏ / FAMILIA: Maral böcəklər / Lucanidae

NÖV / SPECIES: Maral böcək – *Lucanus cervus* Linnaeus, 1758

FƏSİLƏ / FAMILIA: Yarpaqyeyən böcəklər / Chrysomelidae

NÖV / SPECIES: Falsoeksosoma yarpaqyeyəni – *Falsoexosoma cyanipenne* Reitter, 1902

NÖV / SPECIES: Labidostomis yarpaqyeyən böcəyi – *Labidostomis montana* Medvedev, 1970

DƏSTƏ / ORDO: Pərdəqanadlılar / Hymenoptera

FƏSİLƏ / FAMILIA: Əsl arılar / Apidae

NÖV / SPECIES: Ayıpəncəsi antoforası – *Anthophora personata* Erichson, 1845

FƏSİLƏ / FAMILIA: Andrenidae / Andrenidae

NÖV / SPECIES: Ağnöqtəli andrena – *Andrena albopunctata* Rossi, 1792

DƏSTƏ / ORDO: Pulcuqluqanadlılar, yaxud kəpənəklər / Lepidoptera

FƏSİLƏ / FAMILIA: Haflar / Sphingidae

NÖV / SPECIES: İri tənək half – *Hippotion celerio* Linnaeus, 1758

FƏSİLƏ / FAMILIA: Sovkalar / Noctuidae

NÖV / SPECIES: Torpaq sovkası – *Dichagyris musiva* Hubner, 1803

Pifeiffer sovkası – *Dichagyris pfeifferi* Corti et Draudt, 1933
Yaşıl alp sovkası – *Isochlora viridis* Staudinger, 1882
Qəhvəyi dazı sovkası – *Actinotia polyodon* Clerk, 1859
Xallı dazı sovkası – *Actinotia radiosa* Esper, 1804
Açıq sarı sovkası – *Hadena irregularis* Hufnagel, 1766
Gümüşü başlıqlı sovka – *Cuculia argentea* Hufnagel, 1766
Tünd rəngli sovka – *Mania maura* Linnaeus, 1758
Çəhrayı sovka – *Aedophron rhodites* Eversmann, 1851
Şüalı sovka – *Aedophron phlebophora* Ledere, 1858
Mahmızçiçək sovkası – *Chariclea delfini* Linnaeus, 1758
Danilevski sovkası – *Oxytripia danilevskyi* Miljanovsky, 1973
Dalğaqa nad sovka – *Glaphyra lacernaria* Hubner, 1813
Qırmızıbaftalı söyüd sovkası – *Catocala electa* Vieweg, 1790

FƏSİLƏ / FAMILIA: Ayıcalar / Arctiidae

NÖV / SPECIES: Dördnöqtəli ayıca – *Collimorpha quadripunctaria* Poda, 1761
Kaya ayıcası – *Arctia caja* Linnaeus, 1758
Tarla ayıcası – *Arctia villica* Linnaeus, 1758

ONURĞALILAR

SİNİF / CLASSIS: Quşlar / Aves

DƏSTƏ / ORDO: Leyləkkimilər / Ciconiiformes

FƏSİLƏ / FAMILIA: Vağlar / Ardeidae

NÖV / SPECIES: Kürən vağ – *Ardea purpurea* Linnaeus, 1766

DƏSTƏ / ORDO: Qızılquşkimilər / Falconiformes

FƏSİLƏ / FAMILIA: Qırğılar / Accipitridae

NÖV / SPECIES: Səsyamsılayan qırğı – *Accipiter brevipes* Sev., 1850
Türküstan qırğısı – *Accipiter badius* Gmelin, 1788
Çöl sarı – *Buteo rufinus* Cretz., 1827

FƏSİLƏ / FAMILIA: Qızılquşlar / Falconidae

NÖV / SPECIES: Sərçəçalan qızılquş – *Falco columbarius* Linnaeus, 1758
Çöl muymulu – *Falco naumanni* Fleischer, 1818

DƏSTƏ / ORDO: Durnakimilər / Gruiformes

FƏSİLƏ / FAMILIA: Sığırçılar / Rallidae

NÖV / SPECIES: Adi çivdimdik – *Crex crex* Linnaeus, 1758

DƏSTƏ/ORDO: Toyuqkimilər / Galliformes

FƏSİLƏ/ FAMILIA: Qırqovullar / Phasianidae

NÖV / SPECIES: Qafqaz qırqovulu – *Phasianus colchicus* Linnaeus, 1758

DƏSTƏ / ORDO: Cüllütkimilər / Charadriiformes

FƏSİLƏ / FAMILIA: Bizdimdiklər / Recurvirostridae

NÖV / SPECIES: Adi bizdimdik – *Recurvirostra avosetta* Linnaeus, 1758

DƏSTƏ/ORDO: Sərçəkimilər / Passeriformes

FƏSİLƏ / FAMILIA: Qaratoyuqlar / Turdidae

NÖV / SPECIES: Qızılquyruq çaxraçıl – *Oenanthe xanthopyrna*, Hemprich & Ehrenberg, 1833
(Sin. Kürənquyruq çaxraçıl – *Oenanthe chrysopygia* de Filippi, 1863)

SİNİF / CLASSIS: Məməlilər / Mammalia

DƏSTƏ / ORDO: Yarasalar / Chiroptera

FƏSİLƏ / FAMILIA: Nalburunlar / Rhinolophidae

NÖV / SPECIES: Böyük nalburun – *Rhinolophus ferrumequinum* Schreber, 1774

FƏSİLƏ / FAMILIA: Adi yarasalar (Hamarburunlar) / Vespertilionidae

NÖV / SPECIES: İtiqlaq gecə şəbpərəsi – *Myotis blythii* Tomes, 1857
Üçrəng gecə şəbpərəsi – *Myotis emarginatus* Geoffroy, 1806

DƏSTƏ / ORDO: Gəmiricilər / Rodentia

FƏSİLƏ / FAMILIA: Tirəndazlar / Hystricidae

NÖV / SPECIES: Hind tirəndazı – *Hystrix indica* Kerr, 1792

DƏSTƏ / ORDO: Yirticilər / Carnivora

FƏSİLƏ / FAMILIA: Ayılar / Ursidae

NÖV / SPECIES: Qonur ayı – *Ursus arctos* Linnaeus, 1758

FƏSİLƏ / FAMILIA: Pişiklər / Felidae

NÖV / SPECIES: Qamışlıq pişiyi – *Felis chaus* Guldenstaedti, 1776

AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ

- Azərbaycan faunası: Balıqlar. 1966. VII cild, red. hey. sədri: Y.Ə.Əbdülrəhmanov. Bakı: Elm. 314 s.
- Azərbaycan faunası: Quşlar. 1977. VI cild. Bakı: Elm. 314s.
- Azərbaycan Respublikasının "Qırmızı Kitab"ı. Nadir və nəslə kəsilməkdə olan fauna növləri. 2013. Redaksiya heyətinin həmsədrələri: H.S.Bağirov və C.Ə.Əliyev. Bakı. 517 s.
- Azərbaycan SSR-in Qırmızı Kitabı. Nadir və nəslə kəsilməkdə olan heyvan və bitki növləri. 1989. Heyvanlar bölməsinin məsul katibi M.Ə.Musayev. Bakı: İşiq. 544 s.
- Azərbaycanın faunası: Məməlilər. 1978. X cild. Baş redaktor: M.Ə.Musayev. Bakı: Elm.193 s.
- Azərbaycanın heyvanlar aləmi. Bırhüceyrəlilər və çoxhüceyrəlilər (buğumayaqlılar və xordalılardan başqa). 2002. I cild. Cildin məsul redaktorları: M.Ə.Musayev və T.K.Mikayılov. Bakı: Elm. 268 s.
- Azərbaycanın heyvanlar aləmi. Onurğalılar. 2004. III cild. Cildin məsul redaktorları: D.V.Hacıyev və İ.K.Rəhmətulina. Bakı: Elm. 620 s.
- Bayramov, A.B. 2006. Araz su anbarında çay xərçənginin (*A.leptodactylus*) bioekoloji xüsusiyyətləri. AMEA Zoologiya İnstitutunun əsərləri. Bakı. s. 144-148.
- Bünyatova, S.N., Cəfərova, S.Q., Soltanova, Z. 2021. Böyük Qafqazın cənub-şərq hissəsində suda- quruda yaşayanların və sürünənlərin yayılmasına və bioekologiyasına dair. "Zoologiyada fundamental və tətbiqi elmi araşdırmalar: Aktual məsələlər, nailiyyətlər və innovasiyalar" mövzusunda elmi-praktik konfrans. Bakı. s. 186-189.
- Cəfərova, S.Q., Əhmədov, S.B., Bünyatova, S.N. və b. 2014. Amfibilərin və sürünənlərin təyinedicisi. Bakı: AzTU-nun mətbəəsi. 148 s.
- Əliyev, X.Ə. 2013. Azərbaycanın arıkimiləri (Hymenoptera, Apoidea). Doktorluq dissertasiyası. 417 s.
- İsmayılov, Q.K., Süleymanov, S.Ş. 2015. Abşeron yarımadası körfəzlərində balıq faunasının biomüxtəlifliyi. Müasir biologiya və kimyanın aktual problemləri, elmi-praktiki konfrans. Gəncə. I hissə: 285-287.
- Kərimov, T.Ə., Məmmədov, A. 2015. Leşyeyən quşların limit faktorları və onların neytrallaşdırılması. AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri (təbiət və texniki elmlər seriyası). Naxçıvan. 11(2): 222-229.
- Kərimova, İ.Q. 2008. Abşeronda yayılmış uzunbığ böcəklər (Coleoptera, Cerambycidae). Azərbaycan Zooloqlar Cəmiyyətinin əsərləri. Bakı. I hissə: 200-206.
- Kərimova, İ.Q. 2020. Azərbaycanda Sapqanadlılar (Neuroptera: Nempteridae) üzrə taksonomik araşdırmalar. Azərbaycan Pedaqoji Universitetinin Xəbərləri (riyaziyyat və təbiət elmləri seriyası). Bakı. 1(68): 158-161
- Kərimova, İ.Q., Hüseynova, E.A., Məhərrəmov, Ş.M. 2005. Azərbaycanın neftlə çirklənməyə məruz qalmış şimal-şərq meşələrində nadir böcək növləri. AMEA, Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi Aqrar Elm Mərkəzi Elmi-Tədqiqat Bitki Mühafizəsi İnstitutu. Görkəmli alim - entomoloq S.R.Məmmədovanın 80-illik yubileyinə həsr olunmuş elmi sessiyanın materialları. Gəncə. s. 103-107.
- Kərimova, İ.Q., Məmmədova, K.G. 2014. Azərbaycanın torqanadlı cücülərinin (Neuroptera) öyrənilməsinə dair. Müasir biologiya və kimyanın aktual problemləri, elmi konfransın materialları. Gəncə. I hissə: 168-172.
- Məhərrəmov, M.M. 2015. Naxçıvan Muxtar Respublikasının arıkimilər (Hymenoptera, Apoidea) faunası (monoqrafiya). Naxçıvan: Əcəmi NPB. 264 s.
- Məhərrəmov, M.M. 2018. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Bombini Latreille, 1802 (Hymenoptera: Apoidea: Apidae) tribasının arıkimiləri. AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri (təbiət və texniki elmlər seriyası). Naxçıvan. 14(4): 213-221.
- Məmmədov, A.F. 2014. Mühüm Ornitoloji Ərazilər: Naxçıvan. Naxçıvan: Tusi. 199 s.
- Məmmədov, A.F. 2015. Naxçıvan Muxtar Respublikasının herpetofaunası. Naxçıvan: Tusi. 202 s.
- Məmmədov, A.F. 2010. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Arazboyu qurşağının ornitofaunası. AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri (təbiət və texniki elmlər seriyası). Naxçıvan. 2: 173-179.
- Məmmədov, A.F. 2010b. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Mühüm Ornitoloji ərazilərinin başlıca təhlükələri və onların aradan qaldırılma yolları. Azərbaycan Zooloqlar Cəmiyyətinin Əsərləri. Bakı. 2: 903-910.
- Məmmədov, A.F. 2016. Naxçıvan Muxtar Respublikasının azsaylı quru onurğalılar faunası. AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri (təbiət və texniki elmlər seriyası). Naxçıvan. 4(12): 225-233.
- Məmmədov, A.F. 2016. Naxçıvan Muxtar Respublikasının məməlilər (Mammalia) faunası. AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri (təbiət və texniki elmlər seriyası). Naxçıvan. 2(12): 205-217.

- Mustafayev, Q.T., Sadiqova N.A. 2005. Azərbaycan quşları. Bakı: Çəşoğlu. 419 s.
- Mustafayev, N.C. 2016. Azərbaycanın daxili su hövzələrində dəyirmiağızlıların və balıqların yayılmasının qanunauyğunluqları. Zoologiya İnstitutunun əsərləri. Bakı. 34 (1): 68-87.
- Mustafayev, N.C., İbrahimov, Ş.R., İsmayilov, Q.K. 2021. Qanix çayının Azərbaycan ərazisindəki qollarının ixtiofaunası. "Zoologiyada fundamental və tətbiqi elmi araşdırmalar: Aktual məsələlər, nailiyyətlər və innovasiyalar" elmi-praktik onlayn konfrans. Bakı. 272-277.
- Mustafayev, N.C., İsmayilov, Q.K., Mehdiyeva, E.C. 2019. Müasir şəraitdə Aşağı Kürün ixtiofaunasının növ tərkibi. Azərbaycan Pedaqoji Universitetinin Xəbərləri. Bakı. 67(1): 221-229.
- Nuriyeva, İ.A. 2008. Azərbaycanın bəzi karabid böcəkləri (Coleoptera, Adephaga, Carabidae) haqqında ekoloji-faunistik məlumat. Azərbaycan Zooloqlar Cəmiyyətinin əsərləri. Bakı. I: 347-350.
- Nuriyeva, İ.A. 2008a. Azərbaycanın karabid böcəklər (Coleoptera, Carabidae) faunasına dair. AMEA-nın Xəbərləri (biologiya və tibb elmləri). Bakı. 63(5-6): 81-86.
- Nuriyeva, İ.A. 2011. *Calasoma sycophanta* və *Carabus caucasicus* (Coleoptera, Carabidae) karabid böcəklərinin laboratoriya şəraitində saxlanması təcrübəsinə dair. Zoologiya İnstitutunun əsərləri. Bakı. 29: 250-254.
- Nuriyeva, İ.A. 2013. Karabid böcəklərin (Carabidae) praktiki əhəmiyyəti və Azərbaycanda *Carabus* cinsinin vəziyyəti. AMEA Zoologiya İnstitutunun əsərləri. Bakı. 31(2):116-122.
- Nuriyeva, İ.A. 2021. Şuşada Azərbaycan Respublikasının Qırmızı Kitabına daxil edilən böcək *Carabus (Procerus) caucasicus ssp. caucasicus* Adams, 1817 - Qafqaz ilbizəyən fişqırdanı. "Qarabağın biomüxtəlifliyi, torpaq və su ehtiyatları: keçmişi, bu günü və gələcəyi" onlayn konfrans. Bakı. s. 81.
- Palatnikov, Q.M., Qasimov, R.Y. 2010. Nərəkimilər – dinozavrların həmərləri. Bakı: Nurlan. 167 s.
- Qasimov, Ə.H. 1976. Azərbaycan Faunası. Xərçənglər (Crustacea). IV cild. Bakı: Elm. 249 s.
- Qasimov, Ə.H. 2004. Buğumayaqlılar tipi. Xərçəngkimilər sinfi. Onayaqlı xərçənglər dəstəsi (Decapoda). Azərbaycanın heyvanlar aləmi kitabında, II cild. Buğumayaqlılar. 384 s.
- Qasimova, G.H. 2010. Talış quru qurbağasının – *Bufo eichwaldi* (Amphibia, Anura, Bufonidae) Lənkəran təbii vilayətində yayılması və bəzi ekoloji xüsusiyyətləri. Azərbaycan Zooloqlar Cəmiyyətinin əsərləri. Bakı. 2: 838 - 841.
- Qasimova, G.H. 2013. Azərbaycanda yayılan *Bufo verrucosissimus* və *Bufo eichwaldi* növlərinin morfoloji əlamətlərinin müqayisəli xarakteristikası. Gənc alimlərin əsərləri. Bakı. 7:180-184.
- Qasimova, G.H. 2015. Azərbaycanda *Bufo verrucosissimus* Pallas, 1814 növünün reproduktivliyinə dair. Beynəlxalq multidissiplinar forum. Bakı. s. 379-380.
- Quliyev, S.M. 2008. Azərbaycanın cütdırnaqlılar faunası. Bakı: Elm və Təhsil. 224 s.
- Quliyev, Z.M., Əliyev, A.R., Seyid-Rzayev, M.M. 2011. Azərbaycanın daxili su hövzələrinin bioloji ehtiyatları, onların artırılması və səmərəli istifadə olunması yollarına dair bioloji tövsiyələr. Bakı: Elm. 107 s.
- Quliyev, S.M. 2014. Azərbaycanda vəhşi cütdırnaqlı heyvanların ekologiyası, təbii ehtiyatı, qorunması və səmərəli istifadəsi. Zoologiya İnstitutunun Əsərləri. Bakı. 32(2): 42-69.
- Raxmatulina, İ.K., Həsənov, N.Ə. 2004. Abşeron-Qobustanın teriofaunasına dair. AMEA-nın Xəbərləri (biologiya elmləri seriyası). Bakı. 1-2: 95-107.
- Şahverdiyeva, Z.B. 2015. Azərbaycanda Fərat çapağanının (*Megacephala euphratica* Dejean İn Latreille & Dejean182) bioekologiyasına dair. Akademik Elm Həftəliyi - 2015. Beynəlxalq Multidissiplinar Forum. Bakı. s. 409-410.
- Şahverdiyeva, Z.B. 2016. Fərat çapağanı (*Megacephala euphratica* Dejean İn Latreille & Dejean1822) haqqında. Azərbaycan Zooloqlar Cəmiyyətinin Əsərləri. Bakı. 8(2): 82-85.
- Süleymanov, S.Ş. 2013. Kür siyənəyinin (*Alosa curensis* (Suworow, 1970)) morfometrik xüsusiyyətləri. AMEA Zoologiya İnstitutunun əsərləri. Bakı. XXXI (2): 153-159.
- Sultanov, E.H., Saruxanova, S.A., Kərimov, T.Ə. və b. 2010. Azərbaycanın Mühüm Ornitoloji Əraziləri. I cild: Abşeron-Qobustan, Kür-Araz ovalığı, Naxçıvan. Bakı: Azərbaycan Ornitoloji Cəmiyyəti. 138 s.
- Sultanov, E.H., Saruxanova, S.A., Kərimov, T.Ə. və b. 2011. Azərbaycanın Mühüm Ornitoloji Əraziləri: Böyük Qafqaz, Kiçik Qafqaz, Cənub bölgəsi (Lənkəran). 2 c. Bakı: Azərbaycan Ornitoloji Cəmiyyəti. 144 s.
- Sultanov, E.H., Kərimov, T.Ə. 2007. Azərbaycan ornitofaunasında beynəlxalq saziş və konvensiyalara daxil edilmiş quş növləri. Bakı: Victory. 107 s.
- Sultanov, E.H., Kərimov, T.Ə., Əliyev, S. və b. 2000. Azərbaycanın Potensial Ramsar (beynəlxalq əhəmiyyətli su-bataqlıq) sahələri. Bakı: Wetlands International - AEME nəşri. 152 s.
- Sultanov, E.H., Kərimov, T.Ə., Məmmədov, A.F. və b. 2011. İmperator qartal, leşyeyən və çöl muymulu Azərbaycanda. Naxçıvan: Tusi. 74 s.
- Sultanov, T.H., Kərimov, T.Ə., Mirzəyev, S.N. 2011. Azərbaycanın böhran vəziyyətində olan quşları: ağ durna, çıxırqan cüllüt və kiçik kronşnep. Naxçıvan: Tusi. 38 s.

Talıbov, H., Veynberq, P.İ., Məmmədov, İ.B. və b. 2007. Azərbaycanca Asiya muflonu və bezoar keçisinin qorunma strategiyası (Стратегия сохранения Азиатского муфлона и безоарового козла в Азербайджане). Naxçıvan: Əsəmi, 72 s.

Talıbov, T.H. 2006. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Qırmızı Kitabı. (Onurğalı heyvanlar üzrə). I cild. Naxçıvan: Əsəmi. 211 s.

Tuayev, D.Q. 2000. Azərbaycan quşlarının kataloqu (monoqrafiya). Bakı: Elm. 240 s.

RUS DİLİNDƏ

Абдурахманов, Ю. А. 1962. Рыбы пресных вод Азербайджана (монография). Баку: Элм. 404 с.

Абдурахманов, Ю.А. 1950. Новый вид плотвы (*Rutilus sojuchbulagi* sp.nov.). Доклады Академии Наук АзССР. Баку. 6 (3): 112-116.

Агаева, К.Т., Белоусова, А.В., Перковский, М.Н., и р. 2020. Учёт зимующих водоплавающих птиц в равнинном Азербайджане в январе 2020 г. В кн.: Орнитологические исследования в странах Северной Евразии. Тезисы XV Международной орнитологической конференции Северной Евразии, посвящённой памяти акад. М.А.Мензбира (165-летию со дня рождения и 85-летию со дня смерти) Минск, Белорусская наука: 34-35 с.

Агаева, Ч.А. 1972. Краткие сообщения о некоторых птицах в горах Талыша. "Уч. Зап." АГУ, сер. б. н. 2: 54-57 с.

Алекперов, А.М. 1978. Земноводные и пресмыкающиеся Азербайджана (монография). Баку: Элм. 264 с.

Алекперов, Х.М. 1966. Млекопитающие юго-западного Азербайджана. Баку: Изд-во АН Аз ССР. 144 с.

Алекперов, А.М. 1964. О хвостатых земноводных (Caudata) в Азербайджане. Уч. Зап. АГУ.им. С.М.Кирова, серия биол. Баку. 2: 21-24.

Алиев, С.В. 1984. Совки (Lepidoptera, Noctuidae) Азербайджана (монография). Баку: Элм. 209 с.

Алиев, С.В. 2016. Фауна, распространение и биоэкологические особенности совков Азербайджана (Lepidoptera, Noctuidae) (монография). Баку: Элм. 412 с.

Алиев, А.Д. 1961. Пресноводные моллюски правобережных водоемов Куринской низменности. Изд. АН Азерб. ССР (серия биол. и мед. наук). Баку. 38-39.

Алиев, Т.Р. 1972. К распространению и экологии Кавказского щитомордника (*Agkistrodon halys saucasicus* Nikol'sky, 1916) в Азербайджане. Известия АН Азербайджанской ССР (Серия биол. Наук). 3: 72-74.

Алиев, Т.Р., Ганиев, Ф.Р. 1985. Распространение и эколого-морфологические особенности степной гадюки *Vipera ursinii* (Bonaparte, 1835) в Азербайджане. Известия АН Азерб., серия биол. наук. 1: 44-50.

Алиев, Х.А. 1984. К фауне и зоогеографии шмелей (Hymenoptera, Apoidea, Bombus) Малого Кавказа на территории Азербайджана. Бюлл. Моск. О-ва испытателей природы. Москва. 89(6): 36.

Артаев, О.Н., Лёвин, Б.А., Мустафаев, Н.Дж. и др. 2018. Ширванская плотва – Закавказский реликт? Природа. Москва. 5: 57-61.

Ахмедов, М.И. 1976. Нахождение Азиатского гологлаза (*Ablepharus pannonicus* Fitzinger) на острове Обливной в Каспийском море. Известия АН Азерб., сер. биол. наук. 2: 56.

Ахмедов, С.Б. 2006. К распространению и некоторым экологическим особенностям Закавказского полоза (*Elaphe hohensackeri* Str., 1873) в Азербайджане. Zoologiya İnstitutunun əsərləri. Bakı. XXVIII: 116-122.

Ахмедов, С.Б., Щербак, Н.Н. 1987. Географическая изменчивость и внутривидовая систематика золотистой мабуи (Sauria, Scincidae). Вестник зоологии. 5: 20-24.

Ахмедов, С.Б. 1981. Распространение и экология золотой мабуи (*Mabuya aurata* L. 1758, Reptilia, Sauria, Scincidae) в Закавказья. Изв. АН Азерб. ССР. сер. биол. наук. 5: 78-81.

Ахмедов, С.Б. 2008. К распространению и биоэкологическим особенностям полосотого гологлаза (*Ablepharus bivittatus* Men., 1832) в Закавказье. Azərbaycan Zooloqlar Cəmiyyətinin əsərləri. Bakı. I: 586-596.

Ахмедов, С.Б. 2010. Географическая изменчивость и внутривидовая систематика Азиатского гологлаза (*Ablepharus pannonicus* Licht 1823. Sauria, Scincidae). Azərbaycan Zooloqlar Cəmiyyətinin əsərləri. Bakı. II: 800-809.

Ахмедов, С.Б., Сафиева, Н.Б. 1989. К распространению и численности руинной агамы и такырной кругоголовки в Азербайджане. Всесоюзное совещание по проблеме кадастра и учета животного мира. Уфа. III: 258 – 259.

Банников, А.Г., Даревский, И.С., Ищенко, В.Г. и др. 1977. Определитель земноводных и пресмыкающихся фауны СССР. М.: Просвещение. 414 с.

Батишвили, И.Д., Грамма, В.Н. и др. 1982. Редкие насекомые (монография). Москва: Лесн. Промышленность. 165 с.

- Бирштейн, Я.А. 1940. Высшие раки (Malacostraca). В кн.: Жизнь пресных вод СССР (Под ред. В.Жакина), М.-Л.: Изд-во Академии наук СССР. 460 с.
- Богачев, А.В. 1951. Животный мир Азербайджана. Баку: Академия Наук Азербайджанской ССР. 321 с.
- Богущая, Н.Г., Кияшко, П.В., Насека, А.М. и др. 2013. Определитель рыб и беспозвоночных Каспийского моря. Том I. Рыбы и моллюски. Санкт-Петербург – Москва: Товарищество научных изданий КМК. 543 с.
- Бунятова, С.Н. 2011. Экология и морфометрические особенности некоторых видов полозов (Serpentes, Colubridae) на юго-восточной части Азербайджана. Вестник Инновационного Евразийского университета. Павлодар. 188-193.
- Бунятова, С.Н., Ахмедов, С.Б., Джафаров, А.Р. 2012. Экологический анализ герпетофауны (Sauria, Serpentes) Талыша. Известия Самарского научного центра Российской академии наук. 14(1): 144-149.
- Бунятова, С.Н., Джафарова, С.К. 2019. К изучению распространения и численности ящериц *Darevskia Arribas, 1997* (Reptilia, Sauria, Lacertidae) в Азербайджане. Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. 1(25): 12-19.
- Бурчак-Абрамович, Н.И. 1962. К гнездованию средиземноморского сокола в Азербайджане. Ученые Записки Азербайджанского Государственного Университета, Сер. биол. наук. 4: 59-65 с.
- Велиева, З.Д. 1974. Экология хвостатых земноводных (Amphibia) юго-востока Азербайджана. Уч. Зап. АГУ им. С.М.Кирова, сер. биол. наук. Баку. 2: 67-68.
- Велиева, З.Д. 1981. О новых находках и экологии серой жабы в Азербайджане. Вопросы герпетологии: Мат. V Всесоюз. герпетолог. конф. Ашхабад. Ленинград: 30-31.
- Верещагин, Н.К. 1942. Каталог зверей Азербайджана. Баку: АН Азерб. ССР. 95 с.
- Верещагин, Н.К. 1959. Млекопитающие Кавказа. М.-Л. 704 с.
- Гаджиев, Д.В., Эйбатов, Т.М. 1995. Морфология зубного аппарата ластоногих. Баку: Эльм. 173 с.
- Гаджиева, С.А., Гусензаде, Г.А. 2021. Бабочки медведицы (Erebidae: Arctiinae) Азербайджана. Moldova: Lampert Academic Publishing. 96 с.
- Гамбаров, К.М. 1954. Материалы по орнитофауне восточной части южного склона Главного Кавказского хребта и прилегающей низменности. Тр. Института Зоол. Азерб. ССР. Баку. XVII: 69 с.
- Ганиев, Ф.Р., Гасымова, Г.Х. 2012. Некоторые данные о кавказской крестовке *Pelodytes caucasicus Boulenger, 1896* (Amphibia, Anura, Pelodytidae) в пределах Азербайджана. АМЕА Zoologiya İnstitutunun əsərləri. Bakı. 30(2): 122-125.
- Гасымова, Г.Х., Ганиев, Ф.Р. 2014. Сведения по сирийской чесночнице (*Pelobates syriacus*) в Азербайджане. АМЕА Gəncə bölməsinin Xəbərlər Məcmuəsi (təbabət və biologiya). Gəncə. 57: 24-28.
- Гусейнзаде, Г.А. 2000. Пчелиные семейства Halictidae Азербайджана. Автореферат кандидатской диссертации, 28 с.
- Гусейнова, Э.А., Керимова, И.Г., Магеррамова, Ш.М. и др. 2002. Некоторые краснокнижные виды жуков Северо-Восточного Азербайджана сегодня. Конференция посвященной году гор. Грузия, 80-81.
- Данилевский, М.Л., Мирошников, А.И. 1985. Жуки-дровосеки Кавказа (Coleoptera, Cerambycidae) (определитель). Краснодар. 212 с.
- Даревский, И.С. 1957. Скальные ящерицы Кавказа (монография). Ленинград: Наука. 214 с.
- Даревский, И.С. 1959. Стрела-змея на Кавказе. Природа. (3): 119.
- Державин, А.Н. 1941. Воспроизводство запасов Каспийского лосося (монография). Баку: ФАН Аз.ССР. 74 с.
- Державин, А.Н. 1949. Каталог пресноводных рыб Азербайджана (монография). Баку: АН АзССР. 45 с.
- Державин, А.Н. 1929. Куриновое рыбное хозяйство и мелиорация Мугани. Изв. Бак. Ихти. Лаборатории. 3(2): 5-68.
- Державин, А.Н. 1937. Новый вид плотвы *Rutilus (Orthroleucos) atropatenus* sp. nova из Азербайджана. Труды АзФАН СССР. Баку. 20: 21-79.
- Джафарова, С.К. 1979а. Узкоареальные и малочисленные виды пресмыкающихся Азербайджана, состояние и перспективы их охраны. Уч. зап. АГУ. сер. биол. наук. 3: 27-30
- Жадин, В.И. 1938. Фауна СССР. Моллюски (сем. Unionidae). Т. IV, вып. 1. М.-Л.: Изд. АН СССР. 188 с.
- Жадин, В.И. 1952. Моллюски пресных вод СССР. Семейства Unionida. М.-Л.: Изд-во акад. наук СССР. 376 с.
- Животный мир Азербайджана. Членистоногие. 1996. Том 2. Ответ. редакторы тома: С.В.Алиев и А.Г.Касымов. Баку: Элм. 412 с.

- Золотаренко, Г.С. 1970. Подгрызающие совки Западной Сибири (Lepidoptera, Agrotinae) (монография). Новосибирск: Наука. 436 с.
- Искендеров, Т.М. 2003. Современное состояние пресмыкающихся животных в аридных и семиаридных экосистемах северо-запада Азербайджана. Консервация аридных и семиаридных экосистем в Закавказье. Сборник научных трудов, NACRES. Тбилиси: 31-34.
- Искендеров, Т.М., Наджафов, Дж.А. 2021. Видовое разнообразие и современное распространение степных гадюк (Serpentes: Viperidae: Viper) в Азербайджане. Материалы научно-практической конференции «Фундаментальные и прикладные исследования в Зоологии: актуальные вопросы, успехи и инновация», Институт Зоологии НАНА, Баку: 291-293.
- Искендеров, Т.М., Наджафов, Дж.А. 2022. Современное распространение и численность восточной степной гадюки (*Vipera renardi* (Christoph, 1861), Squamata, Viperidae) в Азербайджане. Зоологический Журнал, РАН. Москва. 101(10): 1155-1161.
- Казанчев, Е.Н. 1981. Рыбы Каспийского моря (монография). Москва: Легкая и пищевая промышленность. 168 с.
- Касумова, Н.И., Айдынов, Т.Г., Мамедрзаева, Э.Т. и др. 2007. Современное состояние кавказской речной выдры (*Lutra lutra* L.) в Азербайджане. Млекопитающие горных территорий. Матер. междунар. конфер., Нальчик: 142 – 147 с.
- Касымов, А.Г. 1972. Пресноводная фауна Кавказа (монография). Баку: Элм. 286 с.
- Керимова, И.Г. 2010. Материалы к фауне жуков - усачей (Cerambycidae) Азербайджана. I Международная научно-практическая конференция Беккеровских чтений, "ТриАС". 401-404.
- Керимова, И.Г. 2019. Сетчатокрылые (Neuroptera) Большого Кавказа Азербайджана. VII Всероссийской конференции с международным участием «Горные экосистемы и их компоненты», на базе Института экологии горных территорий им. А.К.Темботова РАН и Кабардино-Балкарского государственного университета им. Х.М.Бербекова, Нальчик. с. 127-128.
- Керимова, И.Г., Кривохатский, В.А. 2018. Современный состав фауны муравьиных львов (Neuroptera: Myrmeleontidae) Азербайджана. Кавказский энтомологический бюллетень, Ростов-на-Дону. 14(1): 55-66.
- Кидов, А.А., Бунятова, С.Н., Искендеров, Т.М. 2020. Распространение и охрана щитомордника Никольского, *Gloydius saucasicus* (Reptilia, Viperidae) в Азербайджане. Современная герпетология. 20: 107-115.
- Ключко, З.Ф., Плющ, И.Г., Шешурак, П.Н. 2001. Аннотированный каталог совков (Lepidoptera, Noctuidae) фауны Украины. Киев: Институт Зоологии им. И.И. Шмальгаузена. 884 с.
- Кожанчиков, И.В. 1937. Фауна СССР. Насекомые - чешуекрылые. Совки (подсем. Agrotinae). Т. XIII, вып. 3. Москва-Ленинград: Академия Наук СССР. 289 с.
- Красная книга Азербайджанской ССР. 1989. Баку: Ишыг. 19-174.
- Красная Книга СССР: Редкие и находящиеся под угрозой исчезновения виды животных и растений. 1984. Т.1. Главная ред. коллегия: Бородин А.М., Банников А.Г., Соколов В.Е. и др. Москва: Лесная промышленность. 392 с.
- Кривохатский, В.А. 2011. Муравьиные львы (Neuroptera: Myrmeleontidae) России (монография). СПб.-М.: Товарищество научных изданий КМК. 334 с.
- Крыжановский, О.Л. и др. 1958. Жесткокрылые Кавказа. Животный мир СССР, т. V. М.-Л.: Издво АН СССР. 394 с.
- Кулиев, З.М. 2002. Карповые и окуневые рыбы Южного и Среднего Каспия (монография). Баку: Араз. 254 с.
- Кулиев, З.М. 2005. Форели Азербайджана (монография). Баку: Гюнеш. 112 с.
- Кулиев, З.М. 1981. Морфобиологические особенности морского судака Каспийского моря. Вопросы ихтиологии. Москва. 21: 816-822.
- Мамедов, А.Ф., Байрамов, А.Б. 2019. Особенности структуры популяции безоарового козла *Capra aegagrus* Erxleben, 1777 в пределах Нахчыванской Автономной Республики Азербайджана. Acta Biologica Sibirica. Россия Барнаул. 5(4): 175-179.
- Матушкина, К.А., Янчуревич, О.В., Кидов, А.А. 2015. Возраст и рост талышской жабы (Litvinchuk, Borkin, Skorinov et Rosanov, 2008) в Ленкоранской низменности (юго-восточный Азербайджан) *Bufo eichwaldi*. Современная герпетология. Саратов. 15(34): 114-119.
- Мустафаев, Г.Т. 2012. Взаимосвязи позвоночных животных и людей (монография). Баку: Элм. 268 с.
- Наджафов, Дж.А., Агвердиева, Р.Р. 2015. Экологические особенности размещения и тенденции изменения численности средиземноморской черепахи (*Testudo graeca* L. 2758) на Апшеронском полуострове Азербайджана. Проблемы Региональной Экологии. М. 3: 40-44.

- Некрутенко, Ю.П. 1990. Дневные бабочки Кавказа (монография). Киев: Наукова Думка. 216 с.
- Некрутенко, Ю.П. 1989. Новые таксоны сатирид (Lepidoptera, Satyridae) из Зангезурского хребта. Вестник зоологии. Киев. 1:14-18.
- Некрутенко, Ю.П., Эффенди, Р.Э. 1983. Обзор голубянок группы *Lycaena phoenicurus* group (Lepidoptera, Lycaenidae) с описанием нового вида из Азербайджана. Вестник зоологии. Киев. 4: 8–16.
- Новрузов, Н.Э. 2015. Современное состояние популяций средиземноморской черепахи (Reptilia, Testudines) в аридной части восточного Азербайджана. Вестник современной науки. Волгоград. 36-42.
- Нуриева, И.А. 2010. Данные о жукелицах различных районов Азербайджана. I Международная научно-практическая конференция Беккеровских чтений, "ТриАС", Волгоград: 473-476.
- Нуриева, И.А. 2014. Сравнительный анализ биоценологических комплексов жукелиц (Coleoptera, Carabidae) ландшафтов Большого Кавказа Азербайджана. Материалы Всероссийской конференции с международным участием «Горные экосистемы и их компоненты», Нальчик: 117-118.
- Онишко, В.В., Костерин, О.Э. 2021. Стрекозы России. Атлас-определитель. Москва: Фитон XXI. 480 с.
- Перель, Т.С., Квавадзе, Э.Ш. 1979. Реликтовые виды рода *Eisenia* (Lumbricidae, Oligochaeta) в фауне Кавказа. Доклады АН СССР. М. 248(2): 503-505.
- Плавильщиков, Н.Н. 1936. Жуки-дровосеки. Фауна СССР. Насекомые-жесткокрылые, Т. XXI. вып.1. М.-Л.: Изд-во АН СССР. 611 с.
- Плавильщиков, Н.Н. 1958. Жуки-дровосеки. Фауна СССР. Насекомые – жесткокрылые, Т. XXI, вып. 3. М.-Л.: Изд. АН СССР. 591 с.
- Плавильщиков, Н.Н. 1940. Жуки-дровосеки. Фауна СССР. Насекомые – жесткокрылые, т. XXI, вып: 2. М.-Л.: Изд-во АН СССР. 781 с.
- Полтавский, А.Н. 2004. Бражники (Lepidoptera, Sphingidae) Ростовской области и юга России (Методическое пособие по энтомологии). Москва. 56 с.
- Рахматулина, И.К. 2005. Рукокрылые Азербайджана (Фауна, Экология, Зоогеография) (монография). Баку: CBS. 480 с.
- Рихтер, А.А. 1952. Златки (Vuprestidae). Фауна СССР. Насекомые – жесткокрылые, Т. XIII, вып.4. М.-Л.: АН СССР. 234 с.
- Самедов, Н.Г. 1976. Об охране некоторых групп и видов жесткокрылых Ленкоранской зоны Азербайджана. Об охране насекомых. Ереван. 103-107.
- Скориков, А.С. 2011. Новый вид речного рака с Кавказа (*Pontamobius pylzowi* n. sp.). Изд. Кавказского музея. 5: 1-23.
- Смирнов, А.Н. 1943. К вопросу о биологии чехони бассейна р. Куры. Изв. АЗФАН СССР. Баку. 9(5): 82-91.
- Соколов, В.Е., Полянский, Ю.И., Пастернак, Р.К. 1988. Жизнь животных. Моллюски. Иглокожие. Погонофоры. Щетинкочелюстные. Полухордовые. Хордовые. Членистоногие. Ракообразные. Том 2. Москва: Просвещение. 447 с.
- Султанов, Э.Г., Керимов, Т.А. 2008. О миграции журавлей в Азербайджане. Журавли Евразии (биология, распространение, миграции). Москва. 3: 394-399.
- Султанов, Э.Г., Керимов, Т.А., Мамедов, А.Ф. 2011. Результаты исследований журавлей в Азербайджане в начале XXI века. Журавли Евразии (биология, распространение, миграции, управление). Сборник трудов международной конф. «Журавли Палеарктики: биология, охрана, управление» (Памяти академика П.С. Палласа). вып. 4. Волгоград: 312-315 с.
- Тихонов, В.В., Тихонова, И.Н. 2014. К познанию биологии *Athamanthia japhetica* (Nekrutenko et Effendi, 1983) (Lepidoptera: Lycaenidae) на территории Азербайджана. Кавказский энтомолог. Бюллетень. Ростов-на-Дону. 10(1): 129–130.
- Туманов, И., Смелов, В. 2010. Встречается ли горностай в Закавказье? Журн. Охота и охотничье хозяйство. Москва. 11: 20-22.
- Фортунатова, К.Р. 1929. Фарели озера Гейгель. Тр. Севанской гидроб. станции. 2(2): 68.
- Черепанов, А.И. 1979. Усачи Северной Азии (Prioninae, Disteniinae, Lepturinae, Aseminae) (монография). Новосибирск: Наука, Сибирское отделение. 215 с.
- Чугунова, Н.И., Егерман, Ф.Ф. 1932. Морской судак. Бюлл. Всекасп. науч. рыбохоз. экспедиции. 5-6: 90-93.
- Эйбатов, Т.М. 2018. Современное состояние популяции каспийского тюленя (*Pusa caspica* Gmel.) и перспективы его сохранения в Азербайджанской акватории Каспия. *Azərbaycan Zooloqlar Səmiyyətinin Əsərləri*. Bakı. 10(1):152-159.
- Эйбатов, Т.М. 2010. Каспийский тюлень (*Pusa caspica* Gmel.) эндемик Каспия. *AMEA-nın xəbərləri (yer elmləri seriyası)*. Bakı. 4: 151-169.

Эфенди, Р.М. 1971. Высшие чешуекрылые Азербайджана. Автореферат диссертации на соискание уч.степени кандидата наук, Баку. 25 с.

İNGİLİS DİLİNDƏ

- Aghili, A., Masoud, R., Murdoch, J. et al. 2008. First record of Pallas's cat in northwest Iran. *Cat News*. 49: 8–9.
- Aliyev, A.R., Bayramov, A.B., Seidgar, M.S. 2014. Population on dynamics freshwater crayfish (*A. leptodactylus*) in Arasi reservoir of Irani sector. *Azərbaycan Zooloqlar Cəmiyyətinin əsərləri*. Bakı. 151-160.
- Aliyev, Kh.A., Huseynzade, G.A. 2019. Bumblebees (Insecta, Hymenoptera, Apidae, Bombus) of the forest belt of Azerbaijan. *Polish Journal of Science. Poland*. 12(1): 3-7.
- Allavena, S., Andreotti, A., Corsetti, L. et al. 2015. Il Lanario in Italia: problemi e prospettive. *Atti del convegno, Marsico Nuovo, Special issue of Edizioni Belvedere, Latina, Le Scienze*, 72 pp.
- Allchin, C.R., Barrett, T., Duck, C.D. et al. 1997. Surveys of Caspian seals in the Apsheron peninsula region and residue and pathology analyses of dead seal tissues, Caspian environment program. *Proceedings from the first boi-network workshop*. Boreaux. 101-118 p.
- Askerov, E., Talibov, T., Zazanashvili, N. et al. 2018. Leopard (*Panthera pardus*) reoccupying its historic range in the South Caucasus: a first evidence (Mammalia: Felidae). *Zoology in the Middle East*. 65(1): 88-90
- Aspöc, H., Aspöc, U., Hölzel, H. 1980. Die Neuropteren Europas. Eine zusammenfassende Darstellung der Systematik, Ökologie und Chorologie der Neuropteroidea (Megaloptera, Raphidioptera, Planipennia) Europas. Goecke & Evers. Krefeld, 1-501.
- Astafurova, Y.V., Proshchalykin, M.Y. 2020. The type specimens of bees (Hymenoptera, Apoidea) deposited in the Zoological Institute of the Russian Academy of Sciences, St. Petersburg. *Contribution III. Family Halictidae, genera Halictus Latreille, 1804, and Sphecodes Latreille, 1804. Zootaxa*. 4790 (3): 401-446.
- Bunyatova, S.N., Jafarova, S.G. 2021. Species diversity of reptiles in the landscapes of the Lesser Caucasus within Azerbaijan. *Journal of life sciences and biomedicine*. 76 (2): 101-106.
- Corso, A. 2018. Updated status of European Lanner Falcon, *Falco biarmicus feldeggii* (Schlegel, 1843) (Aves: Falconiformes): a taxon on the verge of extinction, with brief comments on the North African Lanner, *F. biarmicus erlangeri* (Kleinschmidt, 1901). *Biodiversity Journal*, 9 (1): 35–44.
- Danilevsky, M.L. 1990. New taxa of the genus Mallosia (Coleoptera, Cerambycidae) from Transcaucasia. *Acta Entomol. Bohemoslov. Praha*. 87: 363-367.
- Dietz, C., Dietz, I., Siemers, B. 2006. Wing Measurement variations in the five European horseshoe bat species (Chiroptera: Rhinolophidae). *Journal of Mammology*. 87(6): 1241-1251.
- Dubatolov, V.V. 1989. Revision of the genus *Axiopoena* (Lepidoptera, Arctiidae). *Vestnik zoologii. Kyiv*. 1: 8-13.
- Dubatolov, V.V., Zahiri, R. 2005. Tiger-moths of Iran (Lepidoptera, Arctiidae: Arctiinae). *Atalanta*. 36(3/4): 481-525.
- Dumont, H.J. 2004. Dragonflies from Azerbaijan. *Zoology in the Middle East*. 31: 87–92.
- European Birds of Conservation Concern: populations, trends and national responsibilities. Compiled by Anna Staneva and Ian Burfield. 2017. Publisher: BirdLife International. 172 p. (BirdLife International, 2017).
- Fateryga, A.V., Proshchalykin, M.Yu., Maharramov, M.M. 2020. Bees of the tribe Anthidiini (Hymenoptera, Megachilidae) of Nakhchivan Autonomous Republic of Azerbaijan. *Entomological Review*. 100(3): 323-336.
- Freyhof, J., Pipoyan, S., Mustafayev, N. et al. 2020. Freshwater fish and lampreys of the Caucasus. *Ecoregional conservation plan for the Caucasus 2020 edition, Supplementary reports*. Tbilisi. 95-103.
- Gasimova, G.H. 2013a. Amphibians of Zagatala State Nature Reserve. *Abstracts collection on new challenges in the European area: International Baku forum of young scientists dedicated to the 90-th anniversary of national leader Heydar Aliyev, Baku*: 227-228.
- Gasimova, G.H. 2013b. Caucasian endemic species of amphibians distributed in Azerbaijan. *International Caucasian Forestry Symposium, Turkey, Artvin*: 75-81.
- Gasimova, G.H. 2021. Diversity and distribution of amphibians in the Greater Caucasus Natural Area (Azerbaijan). *Biharean Biologist*. 15(2): 112-116.
- Heiss, M., Gauger, K., Himmel, C. et al. 2020. The development of the Besh Barmag Bird Migration Count in Azerbaijan and its importance for the monitoring of Eurasian migrant birds. *Sandgrouse*. 42(1): 29-45.
- Hofmann, A., Naderi, A. 2014. Contribution to the knowledge of the genus *Zygaena* Fabricius, 1775, in Iran (Lepidoptera, Zygaenidae). Part X: On two newly discovered *Mesembrynus* taxa from the western Alborz. *Nota Lepidopterologica*. 37(2): 167-181.
- Iskenderov, T.M. 2009. Current status of the Caucasus toad (*Bufo verrucosissimus* Pall., 1814) and Caucasus parsley frog (*Pelodytes caucasicus* Boul., 1896) in Azerbaijan. *Status and protection of globally threatened species in the Caucasus*. CEPF, WWF. Contour LTD. Tbilisi. p. 151-157.

- Jablonski, D., Kukushkin, O., Avci A., et al. 2019. The biogeography of *Elaphe sauromates* (Pallas, 1814), with a description of a new rat snake species. Peer J. 7: 1-44.
- Jandausch, K., Pohl, H., Aspöck, U. et al. 2018. Morphology of the primary larva of *Mantispa aphavexelte* Aspöck & Aspöck, 1994 (Neuroptera: Mantispidae) and phylogenetic implications to the order of Neuroptera. Arthropod Systematic and Phylogeny. 76: 529-560.
- Karimov, T.A., Mammadov, A.F. 2019. The status of vultures *Neophron percnopterus*, *Gypaetus barbatus*, *Gyps fulvus*, *Aegypius monachus* (Accipitriformes) in Azerbaijan. Ukrainian Journal of Ecology. 9 (4): 565-570.
- Keller, V., Herrando, S., Vorisek, P., et al. 2020. European Breeding Birds Atlas 2: Distribution, Abundance and change. Barcelona: European Bird Census Council - Lynx Edicions. 967 p.
- Kerimova, I.G., Krivokhatsky, V.A. 2018. About Fauna and Distribution of Owlflies (Neuroptera, Ascalaphidae) in Azerbaijan. International Artvin Symposium. Artvin: 33.
- Khabiev, G.N., Krivokhatsky, V.A. 2014. Antlions new for Caucasian and Middle Asian countries. Zoosystematica Rossica. 23(1): 122-126.
- Kidov, A.A., Matushkina, K.A., Litvinchuk, S.N. 2020. Distribution and Conservation Status of the Eichwald's toad, *Bufo eichwaldi* in Azerbaijan. Russ. J. Herpetol. 27: 11-18.
- Kontor, Y.I., Vinarski M.V. 2010. Catalogue of the Continental of the Continental Mollusks of Russia and adjacent territories. 330 pp.
- Krivokhatsky, V., Hajiesmailian, A., Mirmoayedi, A. et al. 2017. *Palpares turcicus* Koçak, 1976 - new name for Iranian fauna and its place in the *Plibelluloidea* species group (Neuroptera: Myrmeleontidae). Proceedings of the Zoological Institute of the Russian Academy of Sciences. 321(4): 377-402.
- Krivokhatsky, V.A. 1996. Antlions of the subgenus *Ganussa* (genus *Neuroleon*) from Middle Asia (Neuroptera: Myrmeleontidae). Zoosystematica Rossica. St.Petersburg. 4: 301-306.
- Kuban, V., Jendek, E., Kalashian, M.Yu. et al. 2016. Superfamily Buprestoidea Leach, 1815. Catalogue of Palaearctic Coleoptera (Revised and Updated Edition). Volume 3. Scarabaeoidea, Scirtoidea, Dascilloidea, Buprestoidea and Byrrhoidea. BRILL. Leiden Boston. 983 pp.
- Lay, D.M. 1967. A study of Mammals of Iran from Street Expedition of 1962-63. Fieldiana Zool. 54: 219-220
- Lukarevski, V.S., Akkiyev, M., Askerov, E. et al. 2007. Status of the leopard in the Caucasus. Cat News Special. 2: 15-21.
- Mammadov, A.F. 2014a. Ornithofauna of Nakhchivan Autonomous Republic and ecology of some characteristic scanty species. Indian Streams Research Journal. 4(3): 1-19.
- Mammadov, A.F. 2016b. Ornithofauna of Nakhchivan Autonomous Republic of Azerbaijan and the its less numbered species. Journal of Entomology and Zoology Studies. India. 4(6): 859-863.
- Melnikov, D., Melnikova, E., Nazarov, R. et al. 2013. Taxonomic revision of *Phrynocephalus persicus* De Filippi, 1863 complex with description of a new species from Zagros, Southern Iran. Современная герпетология. 13(1/2): 34-46.
- Morgun, D.V., Shilnikov, D.S. 2016. New data on the little known and rare Satyr species *Satyrus effendi* Nekrutenko, 1989 (Lepidoptera: Satyridae) from the Zangezur Ridge and its conservation measures. Кавказский энтомолог. Бюллетень. 12(2): 297-302.
- Müller, G.C., Kravchenko, V.D., Witt, T.J. et al. 2008. New Underwing Taxa of the Section of *Catocala lesbia* Christoph, 1887 (Lepidoptera, Noctuidae). Acta Zoologica Lituanica. 18 (1): 33-52.
- Mustafayev, N.J. 2014. Morpho-biological features of Shirvan roach (*Rutilus atropatenus* Derjavin, 1937) from the Azerbaijan waters. Annals of Biological Research. 5(7): 35-39.
- Patrikeev, M. 2004. The birds of Azerbaijan (faunistica). Sofia-Moscow: Pensoft Publishers. 380 p.
- Popov, A. 2002. Autecology and biology of *Nemoptera sinuata* Olivier (Neuroptera: Nemopteridae). Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae. 48 (2): 293-299.
- Ronkay, L., Yela, J.L., Hreblay, M. 2001. Noctuidae Europaeae. Hadeninae II. Vol. 5. Entomological Press. 425 p.
- Shelton, N., Sultanov, E. 2001. Where to watch birds in Azerbaijan. Baku: "Azerbaijan" Publishing House. 112 p.
- Siemers, B., Ivanora, T. 2004. Ground gleaning in horseshoe bats: comparative evidence from *Rhinolophus blasii*, *R. euryale* and *R. mehelyi*. Behavior Ecology Sociobiology. 56: 464-471.
- Skvortsov, V.E. 2010. The Dragonflies of Eastern Europe and Caucasus: An illustrated field guide. Moscow: KMK Scientific Press. 623 p.
- Skvortsov, V.E., Snegovaya, N.Y. 2015. A second addition to the Odonata fauna of Azerbaijan. International Dragonfly Fund Report. 87: 138.
- Snegovaya, N.Y. 2019. Dragonfly (Insecta, Odonata) fauna of Nakhichevan Autonomic Republic (Azerbaijan). International Dragonfly Fund Report. 127: 1-28.

- Snegovaya, N.Y. 2020. A progress study of the Odonata from Azerbaijan in summer 2019. International Dragonfly Fund Report. 142: 1-20.
- Snegovaya, N.Y. 2022. Odonata collected in 2021 in Azerbaijan, including new data on *Gomphus schneiderii* Selys, 1850 and *Libellula pontica* Selys, 1887. International Dragonfly Fund Report. 168: 1-23.
- Snegovaya, N.Y., Kerimova, I.G. 2022. Check-List of the Orthoptera of Azerbaijan Republic. *Munis Entomology & Zoology*. 17 (1): 545-572.
- Snegovaya, N.Y., Petrov, V.A. 2019. A catalogue of butterflies (Lepidoptera, Rhopalocera) of Azerbaijan. *Acta Biologica Sibirica*. 5(3): 62-117.
- Snegovaya, N.Y., Petrov, V.A. 2021. A list of Sphingidae (Lepidoptera) of Azerbaijan. *Acta Biologica Sibirica*. 7: 103-124.
- Sultanov, E. 2019. The Caucasian Black Grouse in Azerbaijan. *Grouse News*. 57: 6-12.
- Sultanov, E., Agayeva, N. 2003. The current breeding status of ferruginous duck *Aythya nyroca* in Azerbaijan. *Sandgrouse*. 25(1): 41-49
- Sultanov, E., Aghayeva, N., Abbasov, A. et al. 2022. The results of winter counts of birds in Azerbaijan in 2022 winter. XXVIII scientific simposium "Deltas and Wetlands". Tulce, Romania.
- Sultanov, E.H. 2016. Main results of resent winter counts of Lesser White –fronted Goose in Azerbaijan. Presentation on 3rd meeting of AEWA Lesser White-fronted Working Group, Trondheim, Norway.
- Sviridov, A.V. 2008. Catalog of underwing moths (Lepidoptera, Erebidae, Catocala) of the Palearctic. Proceedings of the Zoological Museum of Moscow State University. 49: 70–100.
- Tarkhnishvili, D., Gokhelasvili, R. 1999. The amphibians of the Caucasus. Vol. 4. Moscow: Sofia. 233 p.
- Tausan, I., Popescu, M., 2018. Pintilioaie *Mantispa styriaca* (Poda, 1761) (Neuroptera: Mantispidae) in Romania-a New Record After a Half of Century. *Travaux du Muséum National d’Histoire Naturelle «Grigore Antipa»*. 61 (1): 1–2.
- Trontelj, P., Utevsky, S.Y. 2012. Phylogeny and philogeography of medicinal leeches (genus *Hirudo*) fast dispersal and shallow genetic structure. *Jour. Molecular Phylogenetics and Evolution*. 6: 475-485.
- Tschikolovets, V.V., Nekrutenko, Y.P. 2012. The Butterflies of Caucasus and Transcaucasia (Armenia, Azerbaijan, Georgia and Russian Federation). *Kyiv-Pardubice: Tshikolovets Press*. 423 p.
- Tuniyev, S.B., Orlov, N.L., Tuniyev, B.S. et al. 2013. On the taxonomical status of steppe viper from foothills of the south macroslope of the east Caucasus. *Russian Journal of Herpetology*. 20(2): 129–146.
- Unal, M. 2017. Revision of the genus *Bradyporus* Charpentier, 1825 (Orthoptera: Tettigoniidae: Bradyporinae). *Zootaxa*. 4272 (4): 491–528.
- Utevsky, S.Y., Zinenki, A.I., Atemasov, A.A. and et al. 2008. New information on the distribution of the medicinal leech (genus *Hirudo*) in the Iberian Peninsula, The Caucasus and Central Asia. *Jour. Lauterbornia*. 65: 119-130.
- Vlasakker, J. van de. 2014. Bison rewilding plan 2014–2024. Nijmegen: Rewilding Europe. 64 p.
- Williams, P. 1998. An annotated checklist of bumble bees with an analysis of patterns of description (Hymenoptera: Apidae, Bombini). *Bull. Nat. Hist. Mus. London. (Ent.)*. 67: 79-152.
- Wilson, S.C., Eybatov, T.M., Amano, M. et al. 2014. The Role of Canine Distemper Virus and Persistent Organic Pollutants in Mortality Patterns of Caspian Seals (*Pusa caspica*). *PlosOne*. 9(7): 1-14.
- Zolotukhin, V.V., Evdoshenko, S.I. 2019. Hawk moths (Lepidoptera: Sphingidae) of Russia and adjacent territories. *Ulyanovsk: Korporaciya Technologiy Prodvizheniya*. 480 p.
- Forster, W., Wohlfahrt, Th.A. 1980. Die Schmetterlinge Mitteleuropas, Bd. IV: Eulen (Noctuidae). *Franckh'sche Verlagshandlung, Stuttgart*.
- Freina, J.J., Geck, M. 2018. Über *Akbesia davidi* (Oberthür, 1884) mit Beschreibung einer neuen Unterart aus der Kaspischen Region (Sphingidae: Smerinthinae, Ambulycini). *Entomologische Zeitschrift mit Insekten-Börse*, 128(1): 3-9.
- Staudinger, O., Wocke, M. 1871. Catalog der Lepidopteren des europaeischen Faunengebiets. I-XXXII. Dresden. 426 p.
- Olivier, G.A. 1825. Encyclopédie méthodique. Histoire naturelle. T. IV –VIII. Insectes. Paris: Panckoucke.

www.birds.kz
 www.ebirds.ru/vid/111.htm
 www.rspb.org.uk
 www.ru.wikipedia.org
 https://ru.wikipedia.org/wiki

MÜNDƏRİCAT / CONTENTS

ÖN SÖZ	8
FOREWORD	12
İXTİSARLAR VƏ ŞƏRTİ İŞARƏLƏR	16
ABBREVIATIONS AND CONVENTIONAL SIGNS	17
ONURĞASIZLAR	18
INVERTEBRATES	
ONURĞALILAR	107
VERTEBRATES	
HEYVANLARIN AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ ADLARININ GÖSTƏRİCİSİ	260
INDEX OF AZERBAIJANI ANIMAL SPECIES NAMES	
HEYVANLARIN LATIN ADLARININ GÖSTƏRİCİSİ	263
INDEX OF LATIN ANIMAL SPECIES NAMES	
ÇƏHRAYI SİYAHİ	266
PINK LIST	
ƏDƏBİYYAT SİYAHISI	269
REFERENCES	

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ “QIRMIZI KİTAB”I
Nadir və nəsli kəsilməkdə olan fauna növləri

ÜÇÜNCÜ NƏŞR

Dizayn:

Novruz Novruzov

Texniki tərtibat:

Gülınar Səfərova, Jale Muradova

“Imak” mətbəəsində çap olunmuşdur.

THE “RED BOOK” OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN
Rare and endangered species of fauna

THIRD EDITION

Design:

Novruz Novruzov

Technical design:

Gulnar Safarova, Jale Muradova